SAYI 436 31 TEMMUZ 1994

Cumhuriyet
DERGİ
PARASIZ PAZAR EKİ

2 AYFER FERAY
Yeşilçam'ın en manalı yüzü fotoğraflarda kaldı. Türk sinema ve tiyatrosunun siyah gözleri artık yok.

5 ŞİŞMANLIK YİNE MODA
Hem dünyada hem de sinemada şişmanlar yeniden revaçta. Spielberg son filmi için çok şişman bir kadın aktris peşinde.

16 BATILILAR BİZE MEKTUP YAZMASIN
*Uluslararası Af Örgütü ile Observer gazetesinin ortaklaşa düzenlediği kısa öykü yarışmasında birinciliği alan '**8401 Numara**' adlı öykü.*

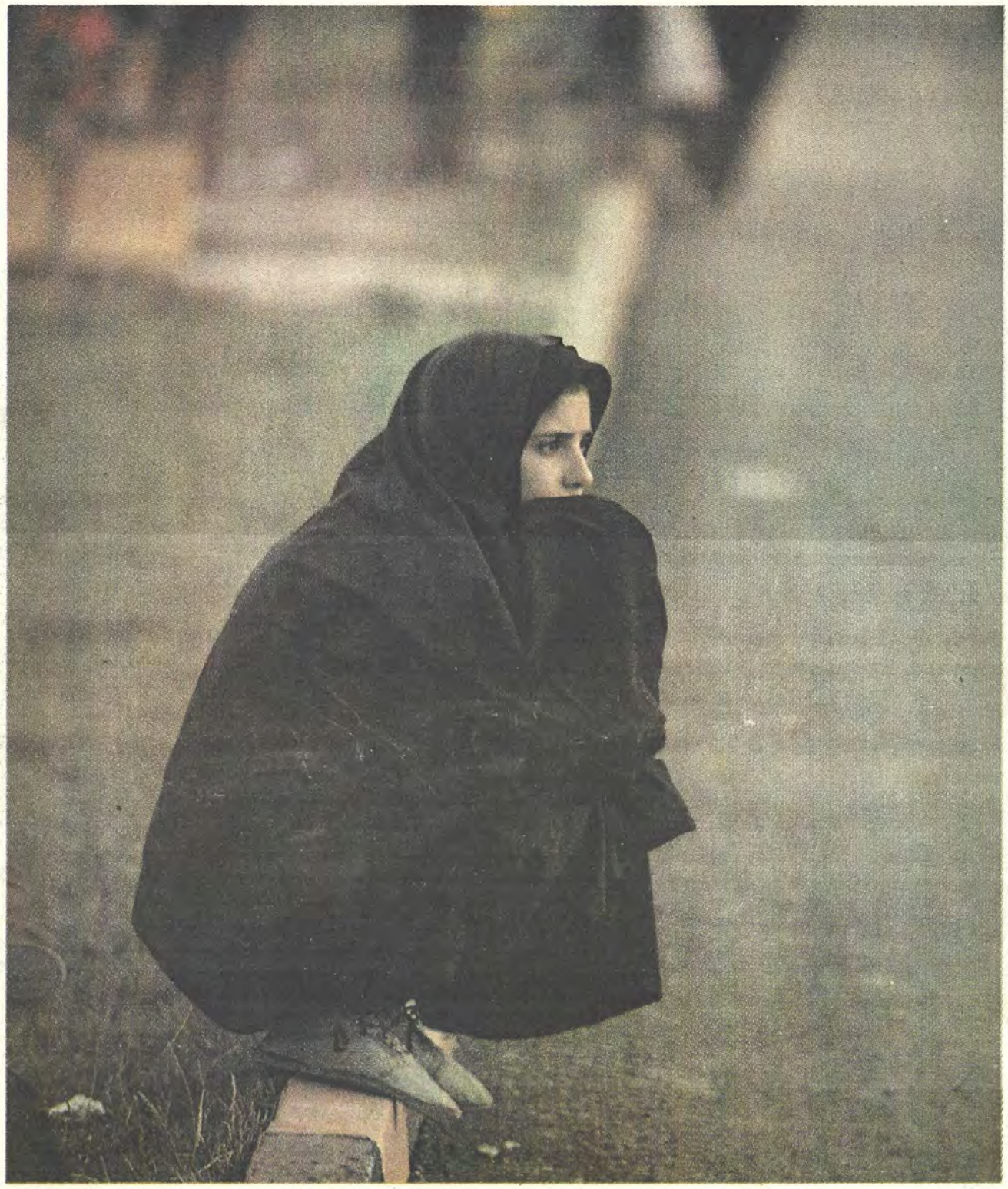

Sokaktan kovulan bir kadının, **Tara**'nın kaleminden...

İRAN'DA KADIN OLMAK

Kış mevsiminin kırkıncı gecesiydi. Ayışığını arayan küçük kara balıklardık. Bu topraklarda doğmuş, bu topraklarda ölecektik. Bir başka dünya yoktu, ne de bir başka hayat.

Kış mevsiminin kırkıncı gecesiydi. Vakit hızla sabaha yaklaşıyordu. Biz binlerce küçük kara balıktık, kendi sularını arayan binlerce küçük kara balık. Devrim bize özgürlüğümüzü verecekti ve biz oradan, toplumsal başkaldırıdan hareketle varacaktık kendi sularımıza.

Belki çok gençtik. Kimbilir değil, kesinlikle çok yüklüydük, çok fazla özlem yüklü. Kör bir sevince kaptırmıştık kendimizi. Ansızın çiçeklenmişti bütün sokaklar, kuşlar cıvıl cıvıldı içimizde. Kış ortasında bahar. Herkes öyle diyordu: Devrimin ilkbaharı!..

Hayatımızın en güzel kışıydı, öyle sanıyorduk. Yaşlılar, gençler, politik bir gruba bağlı olanlar, olmayanlar, sağ ya da sol görüş sahipleri, herkes ama herkes bir birlik aldanışı içindeydi.

Devamı 8. sayfada

DERGİ'DEN

Merhaba,
Bir başka gezegene gitmeyi zaman zaman hepimiz geçiririz kafamızdan. Mars'a gitmenin de yolu açıldı. Gerçi 50 milyar dolara mal olacak deniyor ama, yaşanacak bir başka gezegen fikri hiç de fena gelmiyor insana. Önce turistik kapsamda başlayan geziler, göçle devam edip ardından sürgünlere de yeni bir kapı açılabilir.
Bu haftaki kapak konumuzun yazarı **Tara,** *Mars kapısı açılmadan Türkiye'yi sürgün yeri olarak seçen bir genç kız. İran'da kadın olmanın ağırlığına dayanamamış. Yaşamak için, kültürü kendine çok da yabancı olmayan komşu ülke Türkiye'ye gelmiş. Dilimizi mükemmel bir şekilde öğrenmiş. İran'a Türkiye'den bakmak nasıl bir duygu, bunu da Tara'dan öğreniyoruz.*
İran İslam Devrimi yorgunu Tara, şöyle diyor: "Önümüzde bir İran, bir Cezayir örneği olsaydı eğer, kimbilir belki de bugünlere gelmezdik!."
Tara'nın yazısını okurken, bir gün, bizler de bir başka ülkenin dergisine onun duygularını paylaşan bir yazı yazarsak diye ürpermedik değil.
İyi bir hafta dileğiyle...

İpek Çalışlar

CUMHURİYET DERGİ İMTİYAZ SAHİBİ: **BERİN NADİ** ■ BASAN VE YAYAN: **YENİ GÜN HABER AJANSI BASIN VE YAYINCILIK A.Ş.** ■ GENEL YAYIN KOORDİNATÖRÜ: **HİKMET ÇETİNKAYA** ■ GENEL YAYIN DANIŞMANI: **ORHAN ERİNÇ** ■ YAZI İŞLERİ MÜDÜRLERİ: **DİNÇ TAYANÇ** (SORUMLU), **İBRAHİM YILDIZ** ■ YAYIN YÖNETMENİ: **İPEK ÇALIŞLAR** ■ GÖRSEL YÖNETMEN: **AYNUR ÇOLAK** ■ REKLAM: **REHA IŞITMAN**

KAPAK FOTOĞRAFI: **ARİF AŞÇI**

GÖÇERLER

* **KAÇKARLAR** *SON 'İKİ HAFTA*
(30 Tem.-7 Ağ., 6-14 Ağ.)
Çaymakçur - Ayder - Kavron - Ausör Yaylaları
* **BARHAL-AYDER KAMPLI GEÇİŞ** *(13-21 Ağustos)*
Katılım sınırlıdır.
27-30 Ağustos
* **GÖKÇEADA**: *Ege'de bir dostluk adası*
(Madam'ın kahvesinde DİBEK kahvesi)
* **BATI KARADENİZ**: *İnkum - Amasra'da yürüyüş ve deniz*

Dinletiler, Dia Gösterileri, Fotoğraf Seminerleri, Reklam ve Tanıtım Fotoğrafçılığı Hizmetleri, Özel Gruplara Haftasonu Gezileri, Günlük Yürüyüşler.... Arayın, ayrıntılı bilgi ve broşür isteyin.

Tel: (0216) 414 44 74 Faks: (0216) 347 62 97

Yeşilçam'ın en manalı

Ayfer Feray

MEHMET ATAK

Fotoğraf: DORMEN TİYATROSU ARŞİVİ'NDEN

1928-1994. Türk sinemasının unutulmaz yüzü Ayfer Feray. 24 yaşında çevirdi ilk filmini.

Bazı insanlara ölümü yakıştıramazsınız. Bu sadece cemalen tanıdığınız biri olabilir. Ve bu suret zamanın bir noktasına öyle 'yaşar' kazınmıştır ki, onu ölümle ilişkilendirmek size absürd gelir. **Ayfer Feray,** 14 temmuzda , uzun süredir kâh mücadele ettiği, kâh ortak bir yaşamı paylaştığı kanserinin bir oyununa gelip, ahir ömrünü Bodrum'da noktalamış. Suretlerinde, gözlerinden, oburca bir yaşanmışlığın haddeden geçmiş tortusu alevler gibi fışkıran bu kadın ve ölüm. Yeşilçam'ın en manalı yüzü artık sadece fotoğraflarda kaldı. İki arada bir deredeliğinden belki bir dönemler sahip olduğu manasını (özellikle 80 sonrası iyiden iyiye) yitirmiş bir toplumun; bir fikir, form ve duygu geleneği geliştirmekten neredeyse özenle kaçınmış bir sektöründe, belki de (nereden kaynaklandığı bilinmeyen) böylesine manalı bir yüzün sahibesi olduğundandır ki, Ayfer Feray'ın gözlerindeki yangın gittikçe daha da kesifleşmiştir. Oyunculuk yerine surat sergileme geleneği oluşturmuş Yeşilçam'ın bir ikon galerisi olduğu yanlışına sık sık düşülür. Oysa Yeşilçam yüzlerine baktığımızda (biriki istisnayla, kaideyi bozmadan) şahsi özellikleri yok denecek kadar sınırlıdır. Aksine birkaç tipe indirgenmiş bir 'kitch' galerisidir Yeşilçam. Ayfer Feray'ın yüzü ise Yeşilçam geleneğine tezat oluşturan gerçek bir ikonografik fresktir.

Klasik ölçüler içerisinde, ilk bakışta güzel bir kadındır Ayfer Feray. Handiyse Ava Gardner'la aşık atacak kadar hatasız kemik yapısı, Grek burnu, duru beyaz mermersi teni, etlice (hiçbir popülist kategoriye indirgenemeyecek) kösnül mü kösnül dudakları ve sabırla içinde sakladığı yaraları kâh neşe, kâh keder olarak dışa vuran tortusuyla o iri siyah gözleri (bu gözlerin izdüşümüne sadece yanık sarayların Sevim Burak'ının fotoğraflarında rastlayabilirsiniz). Tek başına 'güzel' kelimesi çok hafif kalır onun için, çünkü derilerinden tamamen soyunmuş iki bedenin birbirine sürtünmesinin acısı gibi bir güzelliktir ondaki. Sahiciliği nispetinde tahayyülü, idraki, edinilmesi imkânsız raddesinde zor bir güzellik.

Sinemaya girişi

1928, İzmir doğumlu Ayfer Feray, bir güzellik yarışmasında derece aldıktan sonra yirmidört yaşında, Hayri Esen'in "Bergama Sevdalıları" (1952) filminin başrolünü oynayarak girmiş sinemaya. Aynı yıl uzun bir süre sansürle boğuşup, kuşa döndürülen, bununla da yetinilmeyip ("Türk ekinleri böyle kavruk gösterilemez" gerekçesiyle Amerikan propaganda filmlerinden alınma tarla sahneleri eklenen, fonda bir spikerin "eskiden böyle böyleydi, ama şimdi her şey güllük gülistanlık" diye ahkâm kestiği) yönetmenin müsaadesi dahilinde olmayan bazı küçük değişikliklerle (!) bir sene sonra vizyona çıkan, senaryosunu Bedri Rahmi Eyuboğlu'nun yazdığı, Metin Erksan'ın ilk filmi ve aynı zamanda ilk gerçekçi köy filmimiz "Karanlık Dünya" ile. (Hoş, sansür komisyonu filmin ismini de sakıncalı bulduğu için, "Aşık Veysel'in Hayatı" ismiyle vizyona çıkabildi) ve yine sansürle ufak bir problem yaşayan Şakir Sırmalı'nın efelik olgusuna folklorik ve destansı yaklaştığı filmi "Efelerin Efesi"nde oynar. Bu filmlerin ilkinde cinayet işlemek üzere olan bir gence engel olup sonra da âşık olan bir şantöz, ikincisinde Alevi halk ozanı Veysel'in "güzelliğin beş par'etmez / Bu bendeki aşk olmasa" dediği bir başkasıyla kaçan karısı Esma Kadın ve üçüncüsünde de Osman Efe'nin yavuklusu Rum İrini rolündedir. Sonra, merhum Atilla Tokatlı'nın ilk filmi ve sinemamızdaki ilk egzistansiyalist film denemesi olan "Denize İnen Sokak"ta (1960) Ulvi Uraz'la geçer kamera karşısına.

Ve Tunç Başaran'ın Orhan Kemal uyarla-

yüzü fotoğrafta kaldı

Yüzü tamamen yandı, sonra yeniden biçimlendi.

ması "Murtaza"da (1965) Müşfik Kenter'in oynadığı Bekçi Murtaza'nın karısı; Duygu Sağıroğlu'nun ilk filmi "Bitmeyen Yol"da (1965) köyden göçmüş bir ailenin sınıf atlama hayalleri kuran gündelikçi gelini; Ayşe Şasa'nın ilk senaryosu ve Erdoğan Tokatlı'nın ilk filmi olan "Son Kuşlar"da (1965) kızları vasıtasıyla sınıf atlama peşindeki geçim sıkıntısı çeken bir anne; yazar Cengiz Tuncer'in ilk filmi "Sevmek Seni"de (1965) ise diğer iki ayağını Beklan Algan ve Selma Güneri'nin oluşturduğu egzistansiyalist bir triologinin olgun kadın ayağı olarak birbirinden etkileyici tiplemeler çizer. "Sevmek Seni" merhum romancı-yayıncı Tuncer'in ilk ve tek filmidir. Bu güne kadar hiç gösterime çıkmamış bu ilginç film, tarihin tozlu sandıklarına terkedilmiştir. "Sevmek Seni" aynı zamanda Türkiye'de kitap olarak basılan ilk senaryodur.

Ayfer Feray piyasa tarzı dışında, şahsi kaygılar taşıyan ilk filmlerini çeken yönetmenlerin gözdesidir. Rol aldığı filmlerden, Haldun Dormen'nin Güner Sümer'in oyunundan uyarladığı sinematografik değeri tartışmalı "Bozuk Düzen" (1965) ile Fellini'ye asistanlık yapmış, İDECH (Avrupa'nın en önemli sinema okullarından biri) mezunu Alp Zeki Heper'in muamma kült filmi "Soluk Gecenin Aşk Hikayeleri" de (1966) birer ilk filmdir. Sansür kurulu filmi müstehcen bulup tümden reddetmiş ve hiç gösterilmemek "Soluk Gecenin Aşk Hikâyeleri"nin makûs talihi olmuştur. Bugün tek kopyası Sinema-TV Enstitüsü'nde bulunan filmin gösterimi yönetmeninin vasiyeti üzerine hala yasaktır. Ama belki de sinemadaki en çarpıcı kompozisyonu, Ulusal Sinema teorisinin örnek filmi Halit Refiğ'in "Haremde Dört Kadın"ındaki (1965) Genç Osmanlılar dönemindeki bir paşanın üç karısından biri olan Şevkidil rolüdür. Devrin çok katılılık ve kapalı harem yaşamına dayandırılarak filmde paşanın iki karısı arasında Türk sinemasındaki ilk lezbiyen ilişki perdeye getirilmiştir. Feray'ın dişi partneri ise paşanın ikinci karısı rolündeki Birsen Menekşeli'dir.

Belki yüzünün yoğunluğunun kasveti Yeşilçam'a yüzlerce kilo ağır geldiğinden sıradan ticari filmlerden ziyade, sıradışı dönemin halet-i ruhiyesine pek uygun düşmeyen 'riskli' filmlerde oynamıştır Ayfer Feray. Zaten Yeşilçam'ın onu vamp oynattığı birkaç ticari filmde de, filmlerin çok ötesinde 'uzaylı' gibi kalmıştır.

Yüzü tamamen yanar

Leissen'in "Golden Earrings"inden Nuri Akıncı'nın uyarladığı "Çingene"de (1966) Marlene Dietrich'in rolünü oynarken, sette çıkan bir yangında yüzü tamamiyle yanar. Fatih Özgüven'in deyişiyle: "Yoğunluğu, bazı yüzleri öyle bir yakar ki, sonunda gerçek dünyanın alevlerini de kendilerine çekerler". Yurtdışında, uzun tedaviler ve estetik ameliyatlarla yeniden biçimlenen yüzü artık bir masktır, tüm manası daha da yoğunlaşarak bir çift iri siyah gözde toplanmış, yürek söken bir mask...

Uzun bir aradan sonra seyrek olarak, bazı önemsiz filmlerde görünmüş. Filmler içindeki hacmi gittikçe küçülmüş ve ne idüğü belirsiz, üstelik filme de çok fazla gelen bir dekoratif malzemeye dönüştürüldüğü Orhan Aksoy'un Türkan Şoray filmi "Tatlı Nigâr"dan (1978) sonra Yeşilçam'dan tümden çekilmiştir.

Ve tiyatro

Ayfer Feray'ın bir de tiyatro yanı vardır, hatta döneminde zevklerin avam köşelerine hizmet veren sinemada hiçbir zaman edinemediği kadar büyük bir sükse yapmıştır tiyatroda. Özellikle de Haldun Dormen'in sahneye koyduğu Jacques Deval'in "Şahane Züğürtler" (1964) oyunundaki düşkün Rus asilzadesi rolüyle. Ayfer Feray da Dormen'in yüzlerce keşfinden biridir; başta Dormen'in ısrarlarına temkinli yaklaşan Feray, sonunda "Denerim ama, becereceğime inanmazsan bırakıp giderim" diyerek Philip King'in "Papaz Kaçtı"sının (1955) provalarına başlamış. Dormen, anılarında: "İlk kez sahneye çıktığına inanmak güçtü... Türk tiyatrosu yeni bir yıldız kazanmıştı" der. Ayfer Feray 1968'de merhum Nisa Serezli'yle birlikte kendi topluluğunu kurmuş, bir yıl sonra Serezli'nin ayrılmasından 1972 krizine kadar da topluluğu Ayfer Feray Tiyatrosu ismiyle sürdürmüştü. 1976'da bir kez daha kurduğu tiyatrosu uzun ömürlü olmadı.

Ayfer Feray'ın son sahneye çıkışı ise 1980-81 sezonunda Haldun Dormen'in sahneye koyduğu, Egemen Bostancı Müzikali (Nisa Serezli'nin "Hello Dolly"den uyarladığı) "Çöpçatanın Fendi"yle oldu. Ayfer Feray perspektifi geniş, çok farklı karakterlerde ve çok farklı tarzlarda oynayabilecek bir oyuncu değildi ama, sahnede olağanüstü rahat, kendi perspektifi içinde yetenekli ve inanılmaz karizmatikti; sanki bir büyü gibi.

Tiyatroda büyük sükse yapmıştı.

Ve bir de arkasında, dar muhite sıkışmış bir söylem bıraktı Ayfer Feray: Aşklarında, dostluklarında, işinde, tüm hayatındaki sahiciliği üzerine. O an yaşadığı uğruna her şeyi bir anda bırakıp, her şeye bir anda başlayabilen "mangal yürekli" kadının söylemi. Fotoğraflarındaki, hiç hiç mi hiç pişman olmadan mı, yoksa türlü pişmanlıkla damıtarak mı itinayla biriktirdiğini artık hiçbir zaman öğrenemeyeceğimiz tortularla oluşmuş yoğun bakışlarıyla 'sağlama'ya devam ededuracağı bir söylem. Dönemin erkek aydınlarından Ayfer Feray'ın etki alanına girmemiş olanı yok gibiymiş. İllâ ki edebiyatçılar; vuslata erilmiş ya da erilmemiş aşklar ve ilgilerin izdüşümü olarak, meftunlarının bir hayli şiirine, roman ve hikâye kahramanına ilham kaynağı olmuş.

Aşkları ve çocukları

Modernizm, bir riya olan burjuva ahlakı ve geleneklerine meydan okumanın birincil tematiği olarak erosu almış; ama bu noktada ciddi bir çelişkiye düşmekten de kurtulamamıştır: Riyaya karşı çıkma adına kendisi de yeni bir riya formu oluşturarak. Çünkü asri zaman erosunun muhteviyatında aşka ve üremeye pek yer kalmamış, çağdaş bir yabancılaşmayla belirlenmiş 'seks' iktidarını kurmuştur. Ayfer Feray ise, Nathalie Serrault'un "Kuşku Çağı"nda dile getirdiği asri zamanın envai çeşit yabancılaşmasına 'elimahkûm' maruz kalmış, duygularının Dostoyevskiyen devamlılığı ve yoğunluğunu yitirmiş birey tanımına inat, taban tabana zıt bir hayat sürdürmüştür. Ama belki de yoğunluğu aşklarının muhataplarına fazla ağır geldiğinden, aşıkların sayısı da bir hayli kabarık olmuş. Çevresine örülmüş söylemde, ölümüne yoğun ve hesapsız aşkların Medea ile Justine (Lawrence Durrel'in kahramanı) arası kahramanı olarak anlatılır. Ayfer Feray devrin entelijensiyasının buluşma yeri olan bar ve meyhanelerin müdavimiymiş. İçkiyi de sıkı ve sahici içermiş. Ama aşk alanını kesinlikle entelijensiya ile sınırlamamış; sıradan bir delikanlı da, yeter ki yüreğinde aşk kıvılcımını çaktırsın, onun hikâyesinin Romeo'su olabirmiş. Ayfer Feray'ın büyük aşklarından biri de devrin efsane futbolcusu Metin Oktay'mış.

Biri erkek, biri kız iki çocuğu olmuş. Erkek olanı günümüzün tanınmış reklamcılarından Ali Tara, kız olanı ise hayatıyla hiç kurtulamadığı bir dram olmuş Ayfer Feray için. Ve bu dram, bir yangın yerine benzeyen gözlerine, tüm dünyaya daha çok da kendi kendisine bir celalin kasveti olarak yerleşmiş.

Uzunca bir süredir Bodrum'da kanseriyle gönüllü sürgününü yaşayan Ayfer Feray'la bir röportaj yapmayı düşünüyorduk. Yanmayı göze alarak, doğrudan gözlerinin içindeki yarın asırlık yangına bakacak sahicilikte bir röportaj. Ve bu yangın gözlerin sahibesini, ulaşabildiğimiz kadar tortularıyla tanımak. Oysa kısmet, arkasından yazmakmış. ▶

BİR ANI

Denize bakan pencereye sevdalıydı

FÜSUN ERBULAK

Ayfer Feray'ı 1962 yılında, Dormen Tiyatrosu'na girdiğimde tanıdım. Birkaç oyunda karşılıklı oynadık. Altan'ı abartılı biçimde severdi. Altan da onu. 1964'te evlendiğimizde, nikâh şahidimiz oldu. Ayfer, aşk benzeri sevgisinin nedenini bir matine-suare arası anlatmıştı. Çiçeği burnunda bir oyuncu iken Tel Sokağı'nda otuz metrekarelik, penceresi aralık duvarına açılan , kapısı yatağa çarpan minik bir odada otururmuş. Sabahları provaya geldiğinde "En büyük arzum, penceresi denize açılan manzaralı bir ev sahibi olmak" demiş. Ve Altan bir gün, iki oyun arasında Ayfer'in evine girip oklavanın ucuna fırça bağlayarak O'Henry'nin "Son Yaprağı" misali karşı duvara, deniz, gökyüzü, martılar boyamış. "Ertesi sabah pencereyi açtığında şaşkınlıktan çıldırıyordum" demişti Ayfer. Bu kadim dostluk 10 yıl aradan sonra, şöylesine son bulur: Ölümünden altı ay kadar sonra Altan, Bodrum'a gidiyor. Ayfer'i görmek istiyor ve onu evde bulamıyor. Bahçedeki bardan tuz alıp yere, "Seni seviyorum Ayfer... Altan" yazıp gidiyor. Öldüğünün sabahında beni ağlayarak arayıp, "O yazının resmini çektim. Sana yolluyorum" demişti. Yollayamadan aramızdan kurtuldu. ◀

Pasifik Şarkısı, 1960. Altan Erbulak-Ayfer Feray.

TİYATRODA AYFER FERAY

Sinema hayatından biraz daha uzun sürmüş tiyatro hayatı boyunca rol aldığı oyunlar arasında A.Roussin'in "Nina" (1958-59), Refik Erduran'ın "Cengiz Han'ın Bisikleti" (1959) ve "Ayı Masalı" (1962), Agatha Christie'nin "Fare Kapanı" (1959), Noel Coward'ın "Hepimiz Pariste" (1961) ve "Çifte Balayı" (1971), J.Logan'ın "Pasifik Şarkısı" (1962), E.Robles'in "Montserrat" (1963), Clifford Odets'in "Altın Yumruk" (1963), Feydeau'nun "Sevgilime Göz Kulak Ol" (1963), Eugine O'Neill'in "Karaağaçlar Altında Arzu" (1968), Sadık Şendil'in "Yedi Kocalı Hürmüz" (1968), Gredy'nin -NOT e aksanlı olacak- "Züğürt Hovardalar" (1968), Thomas'ın "Teyzeler Karıştı" (1970), Turgut Özakman'ın "Ocak" (1971), Melih Vassaf'ın "Bulunmaz Hizmetçi" (1976) ve gösteriminin ikinci günü sakıncalı bulunup, kaldırtılan Roas'ın "Hazret-i İsa New York'ta"sı (1968) var. Listeye bakıldığında da ekseriyetinin bulvar komedileri ve müzikli oyunlardan müteşekkil olduğu görülür. ◀

TURİZM

GÜNBATMADAN
GÜNÜBİRLİK DOĞA YÜRÜYÜŞÜ 17 Ağustos Pazar
Sansarak kanyonu (Gerçek bir yürüyüş)
Kıyıköy Kastro (sadece denize girmek isteyenler için)
30 AĞUSTOS PROGRAMLARI
KAÇKARLAR 26 AĞUSTOS-4 EYLÜL 5.450.000 TL.
Pansiyon, yayla evi, çadır konaklama
DALYAN 26-30 AĞUSTOS 3.850.000 TL.
Pansiyon konaklamalı yürüyüş ve deniz programı
ÇALDAĞI-DALYAN 26-30 AĞUSTOS 3.850.000 TL.
Çadır konaklamalı zirve, yürüyüş ve deniz programı
BATI KARADENİZ 26-30 AĞUSTOS 3.850.000 TL.
Çadır konaklamalı yürüyüş ve deniz programı
HİÇBİRİ YARIMYAMALAK DEĞİL HEPSİ TAM PANSİYON
Tüm ara ulaşımlar, yemekler, ana ulaşım ve konaklama dahil.
Günbalmadan Turizm: 245 60 35 - 293 04 38

TREKKING & SAFARİ
5-7 Ağustos Köroğlu Dağı ve eteklerindeki yaylalar TP. 950.000
14 Ağustos Kefken, Kerpe YP. 400.000
6-14 Ağustos KAÇKARLAR ..... Y.P 4.250.000 TL.
Olağanüstü doğa görüntüleri, geleneksel yayla yaşamı...
13-21 Ağustos LİKYA ..... Y.P. 4.250.000 TL.
9 Eyl.-17 Ekim Karayolu ile ÇİN ..... 650 $
4 Kas.-11 Ara. Karayolu ile HİNDİSTAN ..... 750 $
FOTOGRAFEVİ
Tel: (212) 251 05 66-245 40 08

MARMARİS'TE MAVİ BAYRAKLI BİR KOYDA,
YEŞİL ÇAMLI BİR OTEL VAR.
İFFET OTEL ★★
Turunç koyunun kumsalları, çam ağaçları, deniz, roof bar ve hasır çardak, briç ve bezik geceleri, bilardo,su sporları... Hepsi keyifli bir tatil için sizleri bekliyor.10 adımda plajda, 20 adımda çamlar arasında tatilinizi gönlünüzce geçirin.
ODA + KAHVALTI 250.000 TL.
Rezervasyon: Işık Özmen Tel: 0 (252) 476 70 40 Fax:0 (252) 476 70 08

Kamp malzemeleri indirim günleri
hanwag ayakkabı 234'ten 169dm'ye
karrimor sırt çantası 75L 227'den 169dm'ye
husky 1800 uyku tulumu 360'tan 269dm'ye
çadırlar
ipler, kasklar, emniyet kemerleri, kazmalar
LİNOSPORT
Kızıltoprak Tel: (216) 346 74 15

şişede durduğu gibi durmaz
mavi yolculuk
İtalyan, fransız, alman, İngiliz, türk doğaseverlerin oluşturduğu karma guruplar kapalı guruplara tekne kiralama imkanları
1 hafta tam pansiyon 8.950.000 TL.
3 gün tam pansiyon 4.475.000 TL.
HER HAFTA KESİN KALKIŞ
dsm (216) 414 25 90
(216) 414 25 91

KAÇKAR DAĞI AYLA 1994 TURİZMİ
YAYLALARINDA BİR HAFTA
06 AĞUSTOS 1994 - 18 EYLÜL 1994
TARİHLERİ ARASINDA HER HAFTA
İSTEDİĞİNİZ HAFTA TAKSİTLE
KATILABİLİRSİNİZ. 1milyon x 4 ay +ulaşım.
TRANS KAÇKAR
KAÇKAR DAĞI GEÇİŞİ TREKKING
TUR TARİHLERİ
13 - 21 AĞUSTOS
27 AĞUSTOS - 04 EYLÜL
Bu donem son iki Trans Kaçkar turumuz. Katılım en fazla 16 kişi.
Tur fiyatı 5.000.000.- TL.+ ulaşımdır.
Ogzala turizm TEL: (0.212) 246 41 86
(0.212) 233 34 09

İDAKÖY ÇİFTLİK EVİ
KAZDAĞI HAFTA SONU PROGRAMI
ULAŞIM DAHİL 1.400.000.-TL/KİŞİ
(BU PROGRAM YAZ/KIŞ VE HAFTANIN HER GÜNÜ UYGULANMAKTADIR)
- 2 Kahvaltı, 2 kumanya, 2 akşam yemeği.
- Cuma gecesi yola çıkış (Uludağ Seyahat).
- Cumartesi 07.30 Çiftlik Evi'ne varış.
- Kahvaltı ve günün programını saptama.
- Tahtakuşlar Etnografya Müzesi'ni ziyaret.
- Belirlenen parkurda ilk gün yürüyüşü.
- Akşam yemeği, müzik, kitap, sohbet.
- Pazar, sıkı kahvaltı ve program saptama.
- Zirve diyenler için zirveye (1767 m.).
- Ya da Sütüven Şelalesi, Hasanboğuldu, Pınarbaşı, Manastır Çayı, Ayıderesi, Şahindere Kanyonu, Adatepe-Zeus Altarı.
- Akşam yemeği, duş ve dönüş hazırlığı.
İDAKÖY ÇİFTLİK EVİ - ÇAMLIBELKÖYÜ
EDREMİT TEL/FAX - 0266 387 34 02

Spielberg, şişman kadın peşinde

EDİP EMİL ÖYMEN

Hollywood'un süper çocuğu Steven Spielberg'in çevirmeye başlayacağı yeni filmde konu, şişmanlık. "Vücut Dili" (Body Language) senaryosu için 350 bin dolar ödemiş Spielberg. Konu, aşağı yukarı Cyrano de Bergerac öyküsü. Ama farkı şu: Cyrano'nun sevgilisi Roxanne, bir duba. Sevdiği adamı elde etmek için ise sarışın ve yarı-aç bir modeli kullanıyor. Spielberg'in Roxanne rolü için şişman bir artisti nereden bulacağı sorun.

Ama sorun bu olsun. Çünkü şişmanlık ve hele kadınlarda şişmanlık konusu filmlere sızmaya başladığından bu yana incecikler de genişler oldu. Bunun en olmaz örneği Avustralyalı süper model Elle Macpherson. O kadar mükemmel bir vücudu var ki Elle'in, medyada adı, "O Vücut!" (The Body). Elle, ancak bir ressamın elinden çıkacak kadar süper bir tip. Gerek yüz güzelliği, gerekse vücut mükemmelliği bakımından. Ama, "Büyüleyiciler" (Sirens) filmi için 10 kilo alması gerekti. Aldı da. Ama vücut işinin Allah vergisi olduğunu de gösterdi: Elle'in kiloları, kalçalarına, karnına yayılmadı. Aksine, gidip göğüslerine oturdu.

"Büyüleyiciler" filmindeki üç güzel kadın da pek balık eti sayılmasa bile, pek öyle etine buduna olmasa bile, sinemada alışılmış incecik kürdanlardan değil. Şu sırada çok iş yapan bir film "Büyüleyiciler". Şişmanlığı övmüyor kuşkusuz, ama zayıflığı övmediği de kesin. Ve zaten piyasada kadın şişmanlığını konu alan tek film de değil. "Perez Ailesi" (The Perez Family) film için de esas kız Marisa Tomei da 10 kilo almak zorunda. Üstelik boyu da 1.55. Bir Kübalı ailenin öyküsü, Perez Ailesi. Oscar'lı sanatçılardan Tomei, geçenlerde televizyonda ağzı kulaklarına vararak, "Yeni şişko rolüm için heyecanlıyım, ama hâlâ istediğim kiloya çıkamadım" dedi. Duyulmamış şey. Çünkü Tomei, sadece 45 kilo. Çıtpıtı denilen türden.

Spielberg şişman modasına uydu.

Ağırlar

Walt Disney Productions ise başka bir şişmanlık projesinin peşinde. "Ağırlar" (Heavyweights) adlı yeni filmlerinde yeni yetme çağında aşırı kilolu bir çocuğun dramını işleyecekler. Ve "Zıvanadan Çıktı" (She's Come Undone) için ise Kathy Najimy seçildi. Çünkü Najimy zaten şişman. Hep arka planda ikinci üçüncü derece rollere çıkarkan şimdi birden en önde esas kız. Konu yalın: Şişmanlığı ile sürekli dalga geçilen kadının intikamı.

Filmlere kadın şişmanlığının böyle böyle sızması, durup dururken olmadı. Dünyanın bütün modalarının bir numaralı üreticisi California'da bir zihniyet değişikliğinin sonucu. Sadece şu bilgi, bu değişikliği anlamaya yeterli: Zincir halinde cimnastik salonları olan, kilo verme üzerine kurulu Jenny Craig şirketi, bu yılın ilk üç ayında tam 30 merkezini kapattı. Çünkü merkezlerin zararı 8 milyon doları geçti. Çünkü insanlar, fazla kilolarını atmak için artık daha fazla çaba harcamamaya karar verdiler belli ki. Jenny Craig, şimdi artık kilo verme yerine, "yaşamı daha iyi denetleme" sistemleri üzerinde yoğunlaşacakmış. Bunun anlamı şu: Fazla kilon muvar? Aldırma. Sen yaşamana bak.

Tabii, moda yeniden değişene kadar. Siyah aktör Eddy Murphy ise iki arada bir derede. "Kaçık Profesör" (The Nutty Professor) filmi için o da kilo alanlardan. 160 kiloluk bir kimya profesörü, sihirli bir içki üretir, onu içti mi incecik oluverir. Eddy Murphy'nin durum zor. Çünkü şişmanlığı, arzu edilmeyen bir vücut hatası olarak gören zihniyetin ürünü. Yeni şişko haliyle Murphy televizyonda şöyle savundu kendisini: "Amerika'da herkes, kilosuna takmış durumda. Nereye baksanız, şişmanlıkla dalga geçilir. Biz, şişmanlarla dalga geçmiyoruz. Bunun, bir tür özürlülük olduğunu söylüyoruz."

Gerçekten de, hele kadın şişmanlığını öne çıkartan en yeni een etkili filmlerden biri "Gilbert Grape'i Yiyip Biteren Ne?" (What's Eating Gilbert Grape) oldu. Gerçek yaşamında da 300 kiloluk bir 'kocaman' olan Darlene Gates'di kahraman. Ama bir sinema sanatçısı değildi Bayan Gates. Kendi halinde bir ev kadınıydı. Ama şimdi Hollywood'da gözde. Çünkü gerçek bir şişman.

İki yıl önce Bayan Gates, kocamanlığı hakkında televizyonda bir söyleşi programına katılmış. Zar zor ikna etmişler. Ve o kadar büyük bir karizma doldurmuş ki ekranı, derhal kendisini böyle bir konulu filmde oynatmak için peşine düşmüşler. Sonuç: Harika. Çünkü Gates, aşırı şişmanlığının acısını bizzat yaşayan biri. Bunu beyaz perdeye o kadar duyarlı aktarıyor ki 'Oscarlık'.

Gates'in değişen kaderi

Konu, çok yalın: "Aşırı şişmanlığı yüzünden kendisini evine hapseder. Ama zamanla kendisini olduğu gibi kabul ederler." Böyle özetleyince anlamı kalmıyor bu duyarlı filmin, yazık ki. Ama Bayan Gates, filmi çevirdikten sonra kendi yaşamı da birden bire değişmiş. Artık o da sokağa çıkabiliyor. "Enime ve boyuma yaşıyorum" demesi çok hoş. "Eskiden bana bakmaya utanırlardı. Göz göze gelemezdim kimselerle. Sanki ben yokmuşum gibi yaparlardı. Ama artık öyle değil. Umarım filmim, insanları daha hoşgörülü olmaya yöneltir."

Kadın şişmanlığının moda olmaya başladığı beyazperde, sıradan insanların yaşamlarını da gerçekten etkilemeye başladı. Sutyen satışlarına ilişkin veriler bir kamuoyu araştırma şirketi olan Mintel International tarafından açıklandı. Göğüsleri daha çok belli eden türden sutyen satışları 1993'de 385 milyon sterlin (596 milyon dolar). Bu yıl için tahmin edilen satış miktarı ise 425 milyon sterlin (658 milyon dolar). Mintel'e göre, boşanma ve ayrılmalar da "süper sutyen" satışlarını arttırıyormuş.

Filmlerden televizyona oradan gündelik yaşama atlayan kavramlar, piyasada somutlaşınca, zihniyet değişikliğinin de anahtarı oluyor. Bütün modalarda olduğu gibi. Ama, bütün modaların, yerini yeni modalara bıraktığını da hatırlamak gerek. Dünün modası bugün "out", bugünün modasının da yarın "out" olacağı gibi. ◀

"Bağdat Kafe"nin ünlü şişmanı Marianna Saegebrecht.

Ücrette şişmanlık farkı...

Şişman genç kızlar daha az ücret alıyor. 16 yaşındayken şişman kızlar, 23'lerine geldiklerinde, şişman olmayan kızlara göre daha az kazanıyor. Ama aynı şey, erkekler için söz konusu değil. Yani onlar 16 yaşında şişman olsalar bile, 23'ünde aldıkları ücrette fark bulunmamış. Erkeklerde sorun ise, boyları. 16 yaşında vekısa boylu olanlar, 23'lerine geldiklerinde, uzun boylulardan daha az ücret alıyorlar. Bir Amerikan tıp dergisinde yayımlanan bu veriler ortalama değerleri veriyor. Amerikan Tıp Derneği tarafından yayımlanan bilimsel bir dergide genç kızların şişmanlığı şöyle tanımlanıyor: Boyu 1.50, kilosu 65'ten yukarı olanlar. Yani, bu şişmanlar, şişman olmayanlara göre yüzde 7.4 daha az kazanıyor. Ve boyu 162, kilosu 80'e yakın olanların kazancı yüzde 11.4 daha az.

Erkekler için ise boy, gelir açısından önemli. İstatistik şunu gösteriyor: Erkeklerin boyunda her 8 santimlik artış, gelir düzeyinde yüzde 2'lik bir artış demek!

Bu özet verileri okurken şunu hatırlamak gerek: İstatistik hem her gerçeği, hem her yalanı söylemeye uygun bir bilimsel araçtır.

En şişman kadın

720 kiloluk Carol Yager iki hafta önce öldü. 80 kiloluk 9 insan kadar ağırdı Carol. Ya da 8 adet yavru fil. Durmadan da kilo alıyordu. Guinness Rekorlar Kitabı'na girmişti . Çok mutsuz ve umutsuzdu çünkü ölüyordu. Nefes alabilmesi için ancak belli bir açıda durabiliyordu. Yan ya da yüzü koyun yatınca nefes alamıyordu. 1.67 boyundaki Carol, hastenede 7 ay diyet yapmış, 180 kilo vermiş, sonra yeniden almıştı. Nefes darlığından hastaneye kaldırılması gerekince onu 22 itfaiyeci, yerinden kaldırabildi.

Süper model Elle Macpherson (sağda) "Sirens" filmi için 10 kilo aldı.

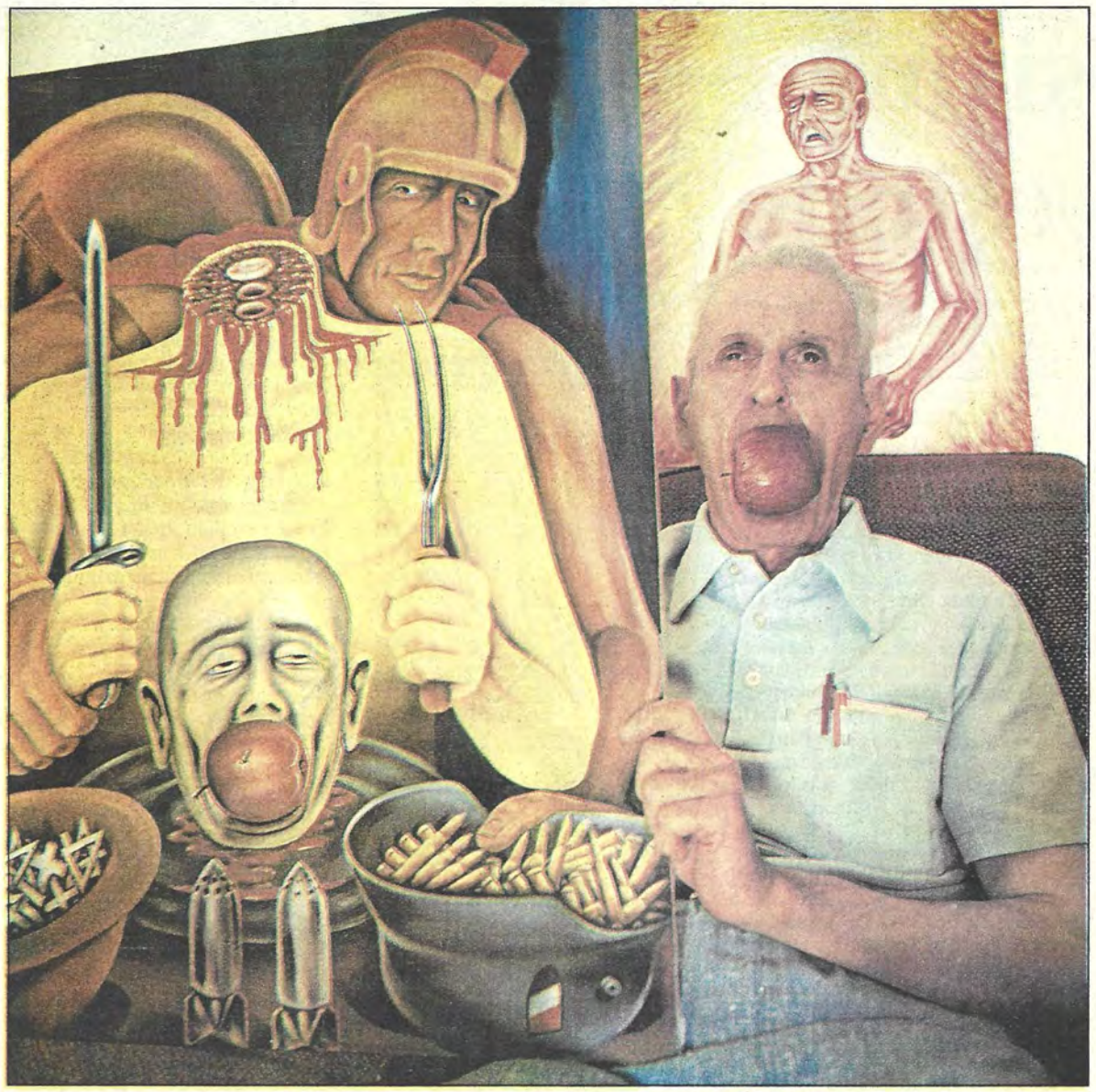

Tam 17 hastasını cinayet filmlerine yaraşır bir kıvraklık içinde öldürdü. Hepsi de ölmek istiyorlardı. 66 yaşındaki Ermeni asıllı ***Jack Kevorkian*** *ölüm hakkı tartışmasının en önemli ismi. Yıllardır Amerikan mahkemeleri ile savaşıyor.*

Ölümün kavgacı meleği

Jack Kevorkian, çektikleri acıya dayanamayıp yaşamlarına son vermek isteyen 20 kişinin intiharına yardım ettiği için pek çok kereler yargı önüne çıkartıldı. 17. hastasını öldürmek suçuyla yargılandığı son davadan da kısa bir süre önce beraat etti. "Ölüm Meleği" adı takılan Kevorkian ve savunma avukatı Geoffrey Nels Fieger, ABD'de ölüm hakkının anayasal bir nitelik kazanması doğrultusunda büyük çaba harcıyor. "Cezamı çekmeye hazırım." Jack Kevorkian Detroit Mahkeme salonunda gün boyunca ter döktükten sonra artık sabrının taştığını bu şekilde belirterek, gazetecilere dert yandı: "Gandhi filmindeki gibi hâkimin önünde dikilip şöyle demem gerekiyor herhalde, 'Sizin yasalarınıza karşı geldim. Eğer kurulu sisteminize en ufak bir saygı duyuyorsanız bana en ağır cezayı vermek zorundasınız.' " Bunları büyük bir kızgınlık içinde dile getiren Kevorkian, "Hapishanede sıkılacağımı hiç sanmıyorum. Bütün zamanımı resim yapmakla geçirebilirim" diyor.

Kevorkian, aynı zamanda amatör ressam. 30 yıl önce bir kenara bıraktığı fırçasını son yıllarda yeniden eline alıp ortaya son derece ilginç yapıtlar çıkartıyor. Genellikle acı çeken, mutsuz insanları gerçeküstü, grotesk bir biçimde resmediyor. Çürümekte olan bir ölünün etlerini yiyen çocuğu görüntüleyen resim, görenleri şaşırtmaktan öte rahatsız ediyor. Avukatı, Kevorkian'ın resimlerini açık arttırmada tanesi 100 bin dolardan satışa çıkartmayı düşünüyor; resimlerden elde edilecek para, ABD'nin Michigan eyaletinde doktor gözetiminde intihar olgusunun anayasal bir hak olarak kazanılması için başlatılan çalışmalara harcanacak.

Kevorkian kadar avukatı da yürürlükteki yasaları ihlal ettiklerinin bilincinde. Ne var ki Kevorkian yaptıklarının doğruluğuna ve bu uygulamanın bir gün suç kapsamından çıkarılacağına öylesine inanıyor ki doktor gözetiminde intiharın yasaklanmasına ilişkin yasanın Michigan eyaletinde yürürlüğe konduğu 25 Şubat 1993 tarihinden sonra bile beş hastanın yaşamına son vermesine yardım etmekten çekinmiyor. Açılan davaların ve onu malzeme olarak kullanan medyanın aslında davasına hizmet ettiğini söylüyor. Savunduğu fikirleri muhaliflerinin kanalıyla kamuoyuna duyurulduğuna inanıyor. Avukat Fieger savunmasında özellikle şu noktaların üzerinde duruyor: "Şu anda mahkeme salonunda Kevorkian'ın kişiliği değil, insanlık ve merhamet yargılanıyor. Jüri üyeleri olarak sizlerin alacağı karar insan haklarının bu en önemli maddesinin geleceğini belirleyecek. Dr. Jack Kevorkian hiç bir zaman insanları öldürmek amacıyla yola çıkmadı. Onun gerçek amacı acıları dindirmekti. Alacağınız kararla öteki dünyaya huzurla gitme şansını elde edeceğiz."

Avukatının bu heyecan verici savunması Dr.Kevorkian'ı neredeyse hiç etkilemiyor. "Bütün bunlar bir komedi. Fieger bu konuşmaları çok iyi beceriyor, bırakıyorum kendi kendini tatmin etsin. Nasılsa sonunda biz kazanacağız." Kevorkian ve Fieger. Fieger ve Kevorkian. Bu ikisini artık birbirinden ayırmak olanaksız. Yalnızca ABD'de değil tüm dünyada 1994'ün en popüler vodvilinin kahramanları olarak adları birlikte anılıyor. "Ben olmasaydım Kevorkian yıllarca önce hapse atılmış, bir kenarda unutulup gitmişti. Bizim küçük doktor çok akıllı bir insan, ancak sağduyusu sıfır." diye konuşan Fieger, ölüm hakkı etrafında kopan fırtınada kendisinin de azımsanmayacak bir rolü olduğunu iddia ediyor. Gerek dış görünüş gerekse kişilik yapısı olarak, bu ikisinin arasında hiçbir benzerlik olmamasına karşın, büyük bir uyum içinde yasalara karşı savaşıyorlar.

43 yaşındaki avukatın 1.90'a yaklaşan boyu ve iri gövdesi, dışa dönük kişiliğini yansıtıyor. Ateşli savunmaları, gözünü budaktan sakınmaması, güven uyandıran tavırları ile hukuk fakültesinden mezun olur olmaz ABD'nin en güçlü avukatları arasına girmekte gecikmiyor. 66 Yaşındaki Kevorkian, 1.65'lik boyu ile Fieger'in yanında oldukça ufak tefek kalıyor. Kevorkian duygularını dışarı vurmayan, kalabalıktan hoşlanmayan, oldukça depresif yapıda bir insan. Oturduğu evin hiç penceresi olmaması kişiliği hakkında yeterli ipuçları veriyor. 1940'lı yıllarda Michigan Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde okuyan Kevorkian, yıllarca patalog sıfatıyla ülkenin bir ucundan diğerine dolaştıktan sonra ressam ve film yapımcısı olarak da şansını deniyor. En sonunda kendisine en uygun işi buluyor: Kimsenin çare bulamadığı acıları dindirmek.

Beyaz minibüs ve ölüm

Güneşli, pırıl pırıl bir yaz günü, Thomas Warnok Hyde için her şeyin sonu demekti. Kevorkian'a ait 1968 model beyaz minibüsün içinde cansız yatan Hyde bulunduğunda henüz soğumamıştı. Ancak karbon monoksitle zehirlenmelerde görülen parlak pembe kan birikimleri vücudunun alt kısımlarında göze çarpıyordu. Zayıflıktan iskelet haline gelen 30 yaşındaki Hyde'ın cesedi kuş gibi hafifti. Minibüsün içinde büyük bir dinginlik hüküm sürerken, Detroit Nehri'nin kıyısında park eden aracın dışında kıyametler kopuyordu. Polisler, TV kameraları ve meraklılar Kevorkian'ın etrafını sarmıştı. Bu ünlü beyaz minibüs, Dr.Kevorkian'ın müşterilerinin acılarına son vermek için kullandığı araçtı. Bu olaydan 38 gün sonra aynı minibüsün içinde Janet Adkins cansız bir şekilde yatıyordu. Alzheimer hastalığına yakalanan Janet'in acılarından kurtulmak için yaptığı tek şey, Kevorkian'ın intihar makinesi üzerinde işaret ettiği düğmeye basmak oldu. Öldürücü miktarda potasyum kloridin kanına karışmasıyla son nefesini veren Janet'in son sözleri "teşekkür ederim" oldu.

Bu olay 4 Temmuz 1990'da gerçekleşti. Yaklaşık 1.5 yıl sonra mültipl sklerozlu Sherry Miller ve hiçbir doktorun tedavi edemediği, anlaşılmaz vajinal ağrılardan yakınan Marjorie Wantz, parktaki bir kulübenin içinde birlikte ölü bulundular. 1992 Mayısı'nda bir kadın daha öldü; derken eylül ayında biri daha; kasım ayında aristokrat Beyaz Rus Catherine Andreyev de huzura kavuştu. Kevorkian bu olaylar üzerine cinayet ile suçlandı. Ne var ki, "ölüm meleği" başına gelecekleri önceden tahmin ettiği için önlemini almıştı. Mahkeme sırasında jüriye izlettirilen video bantlarında, çaresiz hastaların yalvararak yardım istemeleri kaydedilmişti. Bu bantlarda, dünyanın en katı yürekli insanını bile yumuşatmaya yetecek görüntüler yer almaktaydı. Michigan eyaleti yasama meclisi bu gelişmeler karşısında artık bir önlem alma gereğini hissetti ve doktor gözetiminde intiharı ağır suç kapsamına soktu. Suça teşebbüs edenlerin 4 yıla kadar hapis ce-

13 numaralı hastanın karısı ile en yakın arkadaşı (üstte solda) ve 17 numaralı hastanın yakınları (üstte sağda) başlarına gelen bu olayı 'mutlu son' olarak kabul ediyorlar. Ve Kevorkian'ın hastalarını ölüme yollamak için kullandığı özel minibüs.

zasına çarptırılması hükmünü getirdi. Ne var ki, uzmanlar bu yasanın alelacele çıkartıldığını, dolayısıyla anayasaya ters düşen yönlerinin bulunduğunu açıkladılar. Ancak yasa tasarısının bu zayıflığı dikkate alınmadan yürürlüğe kondu. Yasanın yürürlüğe girmesinden sonra Dr.Kevorkian eylemlerine bir süre ara verdi. Ancak kısa süre sonra Ron Mansur'un kanserli bedeni karbon monoksit gazıyla zehirlenmiş bir şakilde bürosunda bulundu. Yanında Dr. Kevorkian bulunuyordu. Gerek doktor gerek Fieger konu üzerinde konuşmamayı tercih ettiler. Savcılar ise şaşkındı. Kamuoyunda bu denli büyük tepki doğuran bir davanın sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesi için Michigan eyalet başsavcısı konuyu yargıtaya havale etti. Bu arada Fieger hiçbir mahkemenin Kevorkian'ı mahkûm etmeyeceğini tekrarlayıp duruyordu.

Desteği yüzde 60

Gerçekten de kamuoyu araştırmaları Kevorkian'ın Michigan eyaletinin yüzde 60 desteğine sahip olduğunu gösteriyordu. Şu anda Amerikalıların yüzde 95'i Kevorkian'ı tanıyor. Kevorkian, Başkan Clinton'dan sonra Amerika'nın en popüler kişisi olma yolunda hızla ilerliyor. Liberal görüşlü senatör John Kelly doktor gözetiminde intihar olgusunu desteklemekle birlikte, Kevorkian'ın toplu katliama yatkın psikolojik bir yapıya sahip olduğunu ileri sürüyor. Senatör, Kevorkian'ın aklanması halinde, toplum dışına itilmiş, uyumsuz insanların Kevorkian'ı taklit ederek denetim altına alınamayacak katliamlara yol açabileceklerini ileri sürüyor. Bir hastasının ölümüne yardımcı olduğu sırada başkalarının olaya müdahale edip işlemi yarıda bırakmak zorunda kalmaktan çok korkan Kevorkian, karbon monoksit gazından zehirlenen insanların birkaç dakika içinde acı çekmeden öldüğünü iddia ediyor. Kevorkian, son günlerde verdiği bir demeçte artık yalnız çalışmak istemediğini, kendisine yardımcı olmak isteyen bir gönüllü doktor grubu ile birlikte intihar vakalarına gireceğini, ilaç ve gazı birlikte kullanıp hastanın hiçbir rahatsızlık hissetmemesi için elinden geleni yapacağını söylüyor. Kevorkian geçen günlerde aleyhinde açılan son davadan da beraat etti.

Ülke şu anda Kevorkian taraftarları ve karşıtları olarak ikiye bölünmüş durumda. Doktor gözetiminde intiharın serbest bırakılmasına sıcak bakan Seattle Savcısı Barbara Rothstein'in şu sözleri, Kevorkian'ın görüşlerini aynen yansıtıyor: "Hastalığının son aşamasına giren bir hastanın yaşamına son verme kararı, kişisel haklarının en başında yer almalıdır. Ayrıca bu karar, kişinin bağımsızlığının ve insanlık onurunun en belirgin ifadesidir." ◀

Türkçesi: REYHAN OKSAY

BAŞKENT GÜNLERİ

Doğa kuralı

MÜŞERREF HEKİMOĞLU

Kimi zaman imbat, kimi zaman poyraz, değişik esintilerle geçiyor Ören günleri. Dalgaların beyaz şarkısı iğde dallarında yeşile dönüşüyor, sardunyaların kokusu geliyor bahçeden. **Orhan Peker**'i anımsıyorum sevgiyle. Bu çılgın pembeler, kırmızılar, morlar için neler söylerdi kimbilir! Çiçekler arasında ressamca ilişkiler kurardı.

Avni Arbaş ile Paris'teki söyleşilerimizi anımsıyorum derken. Evi ve atölyesi bir arada, küçük bir tuvalde kocaman bir bahçe üretir fırçasıyla. Özlemle açan çiçekler, umut çiçekleri. Ressamlar çiçek üretmekten geri kalmıyor hiç. Karanlığa ışık türü bir selam fırçalarından.

Ören'deki çekmecemde Dino'nun bir mektubunu buldum dün gece. Çiçeklerden söz etmem bu nedenle. O mektubu sizin de okumanızı istiyorum. 1977 yılına dönmenizi bir an. O yılbaşında **Din o**'dan bir armağan geldi bana. Kırmızı bir gül koncası, Abidin'in çiçekler kadar güzel imzasında açar gibi, köşede de bir yazı: *"Müşerref'e, 1977'de artık mutluluk gele..."*

Mektubunu da 28 nisanda yazıyor:

"Sevgili Müşerref,

Yanılmıyorsam Mayıs 3'te bir sergim açılacak Ankara'da. Bu fırtınada çiçeklerimin önemsizliğini, giderek gereksizliğini bilmiyor değilim ama, doğa kuralı, zamanı gelince yerden bitmişler bir kez, ne olursa, nice olursa olsun. Kimi kanlı, kimi kederli, kimi hırçın, kimi mutlu, ortaya çıkmışlar, dost düşmana karşı.

***'Sen mutluluğun resmini çizebilir misin Abidin',** demişti Nâzım. Çizemedim yıllar boyunca. **'Bir ben değilim, cümle alem perişan',** demişti **Karacaoğlan,** mutluluğun lafı mı olur... Tam bu sırada mutluluğun resmini -biraz hayret ederek- çizivermişim. Bu da nesi? Hani eskiler buna **'Fal-ı hayr'** derlerdi yanılmıyorsam, böyle bir şey. Daha doğrusu umudun ürünü, bitmek tükenmek bilmez umudumuzun ürünü. Uzun lafın kısası, vaktinolursa sergime uğra. Dostları teker teker davet etmeye pek cesaret edemiyorum bu kıyamet günlerinde!*

Hoşçakal!"

Dino'nun çiçeklerini **Hasan Işık** ile seyrettik. **Bülent Ecevit** de gezdi sergiyi. Toplumdaki umudun da çiçeğe durduğu günler. Kürsülerde mavi gömlekli bir karaoğlan, milyonlarda umut. **Turan Erol**'un mavi kapılarının aydınlık günlere açılması bekleniyor. Barışa, özgürlüğe. Umut çiçeklerinin açması...

Karaoğlan hayli uzaklarda şimdi! Peki **Karayalçın?** Yakınlarda mı? Oysa, geçen yıl bugünlerde başka bir yerdeydi değil mi? Kurultaya hazırlanıyor, başkanlığa tırmanıyordu. Dergi yazılarını hayli önceden veriyorum, bu yazım yayımlanıncaya kadar olaylar gelişebilir, ama köy göründü artık! Devlet yaşamı belli bir deney, birikim istiyor. Yoksa tırmanışlar duruyor.

Hasan Işık'ı düşünüyorum, Milli Savunma bütçesinin görüşüldüğü bir akşamı. Komisyonda az rastlanır bir oturum. Ortada bakan, yanında üniformalılar, karşıda milletvekilleri, sorularda, yanıtlarda tırmanıyor, güzel bir düzeye varıyor görüşmeler. Savunma politikasını anlatırken dış politika konusunda da ders veriyor Hasan Işık. Bütçe onaylanıyor, yemeğe iniliyor aşağıya. O zaman tüm görüşmeleri izlerdim Meclis'te, sabahlara dek. Işık beni de çağırdı yemeğe, rahat, neşeli bir evsahibi olarak ağırladı konuklarını. Bakanlıktan ayrılacağını kimse düşünemezdi o akşam. Oysa istifası cebindeymiş! Ertesi sabah açıkladı. Onu tanıyordum, şaşırmadım ama şimdi çok şaşırıyorum kimi kişilere! Neler söylüyor, neler yapıyorlar!

Abidin Dino, düşüncemizde de güzel çiçekler yeşerten sanatçımız.

Sardunyalar arasında beyaz kelebekler uçuyor, İda gülümsüyor karşıda. Beyaz kelebek imbatı müjdeler bizim koyda. Poyraz sona erecek, deniz ısınacak demek. Çocuklar el çırpıyor köpüren dalgalara. Yaşlılar kireçleri eriyecek diye seviniyor! İda neye gülümsüyor acaba? Yakın tarihten de ders alamayanlara belki! Yüzyıllar boyunca izlediği olaylar değişmiyor, yanlış politikalar geri tepiyor, diye gülümsüyor belki de. Belki Karayalçın'ı uyarıyor gülümseyerek, ya da **Hikmet Çetin**'i kutluyor. Koltuğunu sallayanlara karşın sağlam konumu var kamuoyunda. Eleştiren kalemler de değişmesine karşı çıkıyor, bir sevgi yumağı oluşuyor çevresinde. Kumda, kıyılarda konuşulanları Sayın Karayalçın da duyabilseydi keşke. Ben de kaç kez seslendim ama o yalnız yakın çevresini dinliyor galiba. Geçen yıl bu koyda, hatta tüm körfez kıyılarında Karayalçın'ı konuşanlar, kurultayda başarı dileyenler bu yaz kaygularını belirtiyor ancak. Ören'deki dostları da bakanlık içi politikaya yönelik hizipçi diplomatlardan korunmasını diliyorlar. Hikmet Çetin'in başarısının da Bakanlık'la bütünleşmesinden, hizipçiliğe ödün vermemesinden kaynaklandığını vurguluyorlar.

Doğa kuralı, diyor sevgili Dino, zamanı gelince yerden bitiyor çiçekler, kimi kanlı, kimi kederli, kimi hırçın, kimi mutlu ortaya çıkmışlar, dosta düşmana karşı... Toplum kuralı da bu değil mi? Siyasal bahçede de kaç tür çiçek var! Kimi renkli, kimi soluk, kimi köklü, kimi yapay... Olaylarla tanıyoruz türlerini. Tanımak da mutlu bir olay bence.

Sardunyalar arasında beyaz kelebekler, mavi deniz, karşıda İda, ama siyasal bahçenin dışına çıkılamıyor! Kuşkusuz giderek derinleşen özlem nedeniyle. Umudun ürününü bekliyoruz. ◀

İlk 40. günün üzerinden 15 yıl geçti. Eğer önümüzde ders alabileceğimiz bir İran ve Cezayir örneği olsaydı , kimbilir belki de her şey daha farklı olurdu...

"Her şey önemsiz tavizlerle başladı"

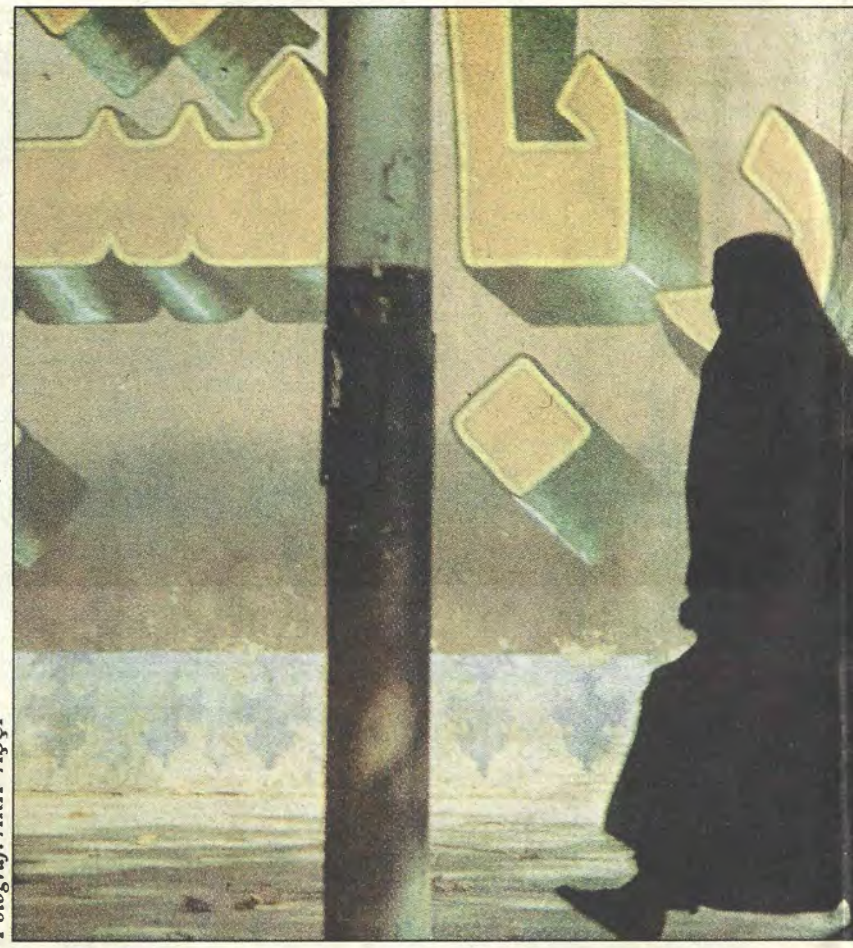

Fotoğraf: ARİF AŞÇI

☛ 1. sayfadan devamı

Özgürlük ve demokrasi talep etmiştik ve talebimizin bir rüya olmaktan çıkacağı hiç aklımıza gelmemişti o günlerde. Çok gençtik. Başarmış olmanın, zalimi devirmiş olmanın coşkusu yetiyordu bize. Sonrası mı?.. Hep birlikte demokrasi içinde özgürce yaşayacaktık. Bunun ne büyük gaflet, daha doğrusu, ne büyük bir aldanış olduğunu 1979 Şubatı'nı takip eden ilk beş-altı ay içinde daha iyi anlayacaktık.

Bugün tarih kitaplarında 1979 Şubat Devrimi, "İslami Devrimi" başlığı altında veriliyor. Okullarda çocuklar devrimin solcular, ılımlı sağcılar ve insanın özgürlüğüne inananlar tarafından değil de şeriat yanlısı Müslümanlar tarafından yapıldığını okuyorlar. İktidarı ele geçiren, "tarihi yapan" olma hakkını da ele geçirmiş oluyor. Tarih kitapları ötekilerden hiç söz etmiyor. Oysa 1978'de Jale Meydanı'nda tank paletleri altında ezilenler, Tahran Üniversitesi önünde kurşunlananlar, Evin zindanında uzun işkenceler sonucunda öldürülenler şeriatın yılmaz bekçileri değildi. Sadece "gerçek Müslümanlar" değil hepimiz öldük; özgürlük uğruna ölmeyi göze alabilecek denli yürekli olan herkes.

Korkunç bir kıyım bu. İnsanın fiziki yokedilişinden değil, devrim gibi toplumsal bir olayın gerçekleşmesinde fonksiyon sahipi olanların tarihsel işlevlerinin yok sayılmasından söz ediyorum.

Böyle bir terimin olup olmadığını bilmiyorum, öbyle bir adlandırma yapmanın ne kadar doğru olduğunu da. Ama 1979'da halk tarafından yapılan devrimden hemensonra bir İslami Darbe yapıldı. Bir askeri darbe kadar planlı ve Şahın "Beyaz Devrimi"ne şapka çıkarttıracak denli ustaca bir "Yeşil Darbe".

Darbe mi? Karşı-dervim mi?.. Karşı-dervim demek belki daha doğru. Yönetimin değişmesiyle sınırlı değildi çünkü. Bütün hayatın kontrol edilmesini, insanların özel yaşantılarına kadar uzanan bir ayrıntıda tüm bir ilişkiler sisteminin değiştirilmesini amaçlıyordu. Mollalar sadece iktidarı devralmadılar; iktidarla birlikte 2500 yıllık devlet geleneğini de devraldılar. Ve bu gelenek kendilerine bir gecede elli milyon insanı bir başka hayat tarzına alıştıramayacaklarını, değiştirmek için küçük tavizler elde etmeleri gerektiğini söylüyordu.

> *Önce psikolojik baskı, sonra şiddet. Tipolojiye uygun giyinip davranmayan kadınlar, sözel hakaretle kurtulduklarında kendilerini şanslı saydılar. İçlerinde bekâret kontrolünden geçirilenler de oldu, tırnakları ojeli diye pastarların sarı minibüsleri içinde hazır bekletilen böcek dolu poşetlere elleri sokulanlar da...*

Tavizler... Önemsiz gibi gözüken, küçük tavizler. Her şey "bunu kabul etsem ne olur ki" denilerek verilen küçük tavizlerle başladı. Biz farkında olmasak bile onlar, bu önemsiz gibi gözüken küçük tavizlerin nasıl bir alışkanlık yaratacağını, kişiliğimizde ne tür tahribatlar yapacağını biliyorlardı. Öyle ki her bir taviz diğerine eklenecek ve sonuçta her şeyin çok eskiden beri öyle olduğuna inanan, itiraz etmeyi unutmuş insanlar olacaktık.

Evet, her şey küçük ve önemsiz gibi görünen o tavizleri vermekle başladı. 1979 Şubat'ının üzerinden yedi ay geçmiş, okullar açılmıştı. Özel okulların hepsi kapatılmış, kız ve erkek öğrenciler ayrı okullara alınmıştı. Değişikliğin bununla sınırlı olacağını sanıyorduk; değilmiş. Ceket ve etekten oluşan eski üniformalarımızla gitmiştik okula. Kapıda iki kadın devrim muhafızı bekliyordu. Başörtü takmamız gerektiğini, yarın başörtüsüz geldiğimiz takdirde okula alınmayacağımızı söylediler. Neyle karşılaştığını anlamamanın, nasıl bir tepki göstereceğini bilmemenin şaşkınlığıyla gülmeye başladık. Öğrenciler, hocalar hepimiz gülüyorduk. Güldük ama istenileni de yaptık. Önemsizdi çünkü, komikti. Sabah kapıda devrim muhafızı kadınlarla karşılaştığımızda buruş buruş mendillerimizi çantamızdan çıkarıp, onların gözlerine baka baka, alay edercesine bir gülüşle başımıza takıyorduk. Onlar gülmüyordu. Çünkü o küçük tavizin bize ne kaybettirdiğini, kendilerine ise ne kazandırdığını en başından beri biliyorlardı. Çok gençtik, isterse bir saat; başörtüyü yanımıza aldığımız an her şeyin bittiğini bilemeyecek kadar genç.

Fotoğraflar: HATİCE TUNCER

Evet, 1979 Şubatı'nın ilk günlerinden itibaren şeriat devleti isteyen bir "onlar" ve üç-beş ay sonra adil düzenin midesine indirileceğinden habersiz bir "biz" hep vardı. Ve biz, mollaların rejimi hızla yerleşirken, tıpkı Bahrengi'nin masalındaki gibi pelikan kuşunun torbasında hapis olduğu halde kendisini hâlâ ırmakta sanan küçük balıklar durumundaydık. Tavizlerin bir türlü sonu gelmiyordu. Artık bir İslam cumhuriyeti vardı ve devlet, okula kayıt olurken, resmi dairelere girerken ya da yolda yürürken bile birtakım kurallar dayatıyordu. Kuran ve Arapça dersleri zorunlu hale getirilmişti. Bir tarafta İslamın insanı nasıl özgürleştirdiğinden söz ediliyor, diğer taraftan da öğrenciler kırık disiplin notu almamak için namaz kılmaya zorlanıyordu. İslamın kural-

Biz farkında olmasak bile onlar, bu önemsiz gibi gözüken küçük tavizlerin nasıl bir alışkanlık yaratacağını, kişiliğimizde ne tür tahribatlar yapacağını biliyorlardı. Her bir taviz diğerine eklenecek ve sonuçta her şeyin çok eskiden beri öyle olduğuna inanan, itiraz etmeyi unutmuş insanlar olacaktık.

larıyla çelişen kitaplar ya sansürle yayımlanıyor ya da toplatılıyordu. Örneksc, Şah'ın boğarak öldürttüğü Bahrengi'nin kitapları önce serbest bırakılıyor, sonra da yasaklanıyordu. Konser salonları kapatılıyor, filmler tek tek sansürden geçiriliyor. Zindanlardan uzun kortejler eşliğinde çıkarılmalarının üzerinden henüz bir yıl geçmemişken birçok devrim önderi giyaplarında idama mahkûm ediliyordu.

Ve bütün bunlar, görünmez bir örümcek ağı gibi durmaksızın etrafımızı sarıyor, sarıyordu. Artık şiddet aracılığıyla korku yaymak gündemdeydi. Bütün totaliter rejimlere egemen olan "korku ve aldatma yoluyla yönetme" politikası artık İran İslam Cumhuriyeti için de geçerliydi. Sokaklar onlarındı. Kendilerini İslamın bekçileri olarak görenler "Emre be maruf ve nehye be monker"* kuralını uygulamak için her yerde hazır ve nazırdılar. İslam kadına hiçbir dinin vermediği özgürlüğü vermişti, ama ona örtünmeyi de emretmişti. Örtünmeyene hakaret, örtünmeyene dayak, örtünmeyene jilet müstahaktı. Devrimin ilk yıldönümünde gösterilen arşiv filmlerinde artık bir tek başörtüsüz kadına bile rastlanmıyordu. Hep başörtü, hep kara çarşaf.. mollalar... pastarlar**... Ne solculara rastlanıyordu film karelerinde ne de mücahitlere. Sanki hiç olmamışlardı, verilmiş vaatler gibi yavaş yavaş silinip gitmişti görüntüleri.

*"Özgürlüğün baharı herkese kutlu olsun/ Kalemi ile kanı ile zulme karşı çıkan bütün insanların özgürlük baharı kutlu olsun"*** Numayişin rengi değişmişti ve sokağın dili. Birlik ve demokrasi vaatleri gi-

TARİHLERLE İRAN

● **Devrimin hemen öncesi**

1978 Ocak: Kum kentinde sürgündeki Humeyni'ye hakaret eden bir gazete makalesini protesto eden dinci öğrenciler, daha sonraki aylarda tarihsel ticaret ve finans merkezleri olan "çarşı" esnafının da greve giderek desteklediği sokak gösterilerini başlattılar.

1978 Eylül: Geleneksel dinsel toplantı ve yürüyüşler artık siyasal bir içeriğe bürünmüştü. Bu yürüyüşlere sadece Tahran'daki katılımın sayısı bir milyonun üzerindeydi.

8 eylülde sıkıyönetim ilan edildi. Devletin silahlı güçleri eskisinden farklı olarak hemen her türden kitlesel gösteriye ateş açarak karşılık vermeye başladılar.

Kasım 1978: En başta petrol alanları olmak üzere tüm ekonomiyi etkileyen genel grev, ihracat gelirlerinin tıkanmasına yol açtı.

5 kasım da Şah, askeri bir hükümeti işbaşına getirdi.

Aralık 1978: Yeni hükümet, Şah'ın gitmesi talebini dile getiren yeni bir dizi sokak gösterisine izin vermek zorunda kaldı.

Ocak 1979: Sosyalist, liberal milliyetçi, İslamcı sayısız grup ve örgüt ortak düşmana karşı aynı slogan etrafında birleşti. "Şah'a ölüm!" sloganıyla sokaklara dökülen muhalefet, nerdeyse kansız denebilecek bir başkaldırıyla Şah rejimini devirdi. Şah, geride morali bozuk bir ordu ve başında eski bir muhalefet lideri olan Şahpur Bahtiyar'ın bulunduğu bir hükümet bırakarak İran'dan ayrıldı.

● **Devrim ve sonrası**

Şubat 1979: Silahlı ayaklanmadan bir gün önce, onbinlerce Fedöy yanlısı, İran'ın Moncada'sı olan Siyahkel'i anmak amacıyla gösteri düzenledi. Sloganları, "Bütün İran'ı, Siyahkel'e çevireceğiz" idi. Çevirdiler de! Ama askeri başarılarını aynı şekilde devlet iktidarına yansıtamayınca geriye kahramanlık halesiyle çevrilmiş bir tarih bırakarak etkisizleştiler. Bunda rejimin doğrudan hedefi içinde yeralmalarının da önemli rolü oldu. 1979 ağustosunda on bir Fedayin üyesi Kürdistan'da devrim muhafızları tarafından idam edildiler. Hazer kıyısındaki Türk kökenli nüfusun kültürel-siyasal hareketi acımasızca bastırıldı. Hepsi de Türkmen olan dört Fedayin yöneticisi kaçırılarak öldürüldü.

1 şubatta Şahın monarşist diktatörlüğüne karşı teokratik bir siyasal rejim modeli geliştiren mollaların lideri Humeyni İran'a döndü. Daha önce Paris'te Mehdi Bazargân'ı rakip hükümetin başı ilan eden Humeyni, Bahtiyar'la görüşmeyi reddetti.

10-11 şubatta ikili hükümet dönemi çok sürmedi. Tahran garnizonundaki Humeyni yanlısı ayaklanmalardan sonra Silahlı Kuvvetler, tarafsızlığını ilan etti. Bahtiyar kaçtı.

30 Mart 1979: Yapılan bir refarandum sonucunda, İran'ın bir İslam Cumhuriyeti olduğu ilan edildi.

Haziran 1979: Bankalar devletleştirildi.

Kasım 1979: Yeni bir İslami anayasa benzer biçimde bir referandumla yürürlüğe konuldu ve Humeyni geniş yetkilerle "fakih" ya da yüksek adli otorite olarak resmen kabul edildi.

4 kasımda Tahran, Amerikan Konsolosluğu önünde biriken kalabalık, konsolosluğu bastı. "Büyük Şeytan"ın buna yanıtı sert oldu. ABD ve AET ülkeleri, 22 Mayıs 1980'de yıllarca sürecek olan ambargoyu başlattılar.

1980: Yeni rejim ve savaş profesyonellere gereksinim duyuyordu. Rejime bağlılık yemini edenler, adı değişmiş olsa da işlevi aynı olan kurumlarda "eski" görevlerine de devam ettiler. Bunlardan en ilginci Orzenca Fardust'tu. Devrim öncesi Şah'ın özel istihbarat örgütünün başkanı idi, devrimden sonra ysa yeni kurulan devlet güvenlik örgütü SAVAMA'nın başkanı oldu.

Ocak 1980: Abdülhasan Beni Sadr Cumhurbaşkanı seçildi. Beni Sadr liberal Müslümanların temsilcisiydi. İkili bir özelliğe sahipti. İslami kesimin içinden geliyordu, hem de aydınlara yakındı. Gelenekselin ve modern alanın tuhaf bir bileşkesiydi. Radikal İslamcılar iktidar mücadelesinde sahneye bir mollayı sürecek kadar güçlü değildiler. Başbakanlığa aslında bir sivil olan Ali Recai'yi getirerek dengeyi sağlamayı denediler. Beni Sadr, bir televizyon konuşması sırasında bir kadının "Neden başımı örtmem gerekiyor" sorusunu, "Çünkü kadınlar saç tellerinden yaydıkları ışıkla erkekleri tahrik eder" diyecek kadar "geleneksel" olana bağlıydı. Ama bu, İslamı bir inanç sistemi olmanın ötesinde devlet olarak örgütlemek isteyenler için yeterli değildi. Ve Beni Sadr, Cumhurbaşkanı kimliğiyle "İslami devlet" tasarısının ▶

Fotoğraf: ARİF AŞÇI

Sokaktan kovulmuşsundur. Bir süre sonra evinin de -her sığınak gibi- durumu zorunlu bir kabullenişten ibaret olduğunu anlarsın. Komşuların tarafından ihbar edilebileceğin korkusuyla ne özgürce dolaşabilirsin evinde ne de istediğin müziği dinleyebilirsin.

bi birlikte söylenmiş marşlar da unutulmuştu. Sokaklardan kovulan birlik ve özgürlük görüntülerinin yerini tek tip insan almıştı ve şarkıların yerini tektipleştirmenin marşı... "Herkes" sözcüğü "İyi Müslümanlar"la yer değiştirmişti. İran Marksistlerinden Mathayi'nin bestelediği marşlar ilk aylardan sonra hiç bestelenmemiş muamelesi görmüştü. Golesorkhi, Daneşiyan, Musaddık Bahrengi diye birileri hiç olmamıştı ki zaten!

Marş klipleri

Günlük yaşamda Arapça ağırlıklı sözler yaygınlaşırken, devlet televizyonunda yayımlanan marş kliplerinde şeriata uygun kadın ve erkek tipoloji olarak boy gösteriyordu. Önce psikolojik baskı, sonra fiziki şiddet. Bu sıralama hiç değişmedi. Tipolojiye uygun giyinip davranmayan kadınlar sözel hakaretle kurtulduklarında kendilerini şanslı saydılar. İçlerinde bekâret kontrolünden geçirilenler de oldu, tırnakları ojeli diye pastarların sarı minibüsleri içinde hazır bekletilen böcek dolu poşetlere elleri sokulanlar da...

Diktatörlük rejimlerinde korku ve şiddetin uygulayıcıları genellikle resmi görevlilerdir. Ama İslamda dine aykırı davranışlara müdahale etmek her Müslümanın görevi olduğu için,görevli sözcüğü potansiyel bir büyüme dinamiğini sürekli içinde taşır. Bu, korkunun, daha tam bir deyişle korku yayıcısının çehresinin değişmesi anlamına gelir. Sokaklar bir tehlikedir artık. Sakallı erkekten ya da çarşaflı bir kadından "müstehcen" giyindiğin gerekçesiyle gördüğün hakaret için başvurabileceğin herhangi bir merci yoktur. Sokaktan kovulmuşsundur. Bir süre sonra evinin de –her sığınak gibi- durumu zorunlu bir kabullenişten ibaret olduğunu anlarsın. Komşuların tarafından ihbar edilebileceğin korkusuyla ne özgürce dolaşabilirsin evinde ne de istediğin müziği dinleyebilirsin. Hayatın en özel ve görünmez yerlerine yönelik bu müdahale öylesine bir kuşatmayı içerir ki çıldıracağını hissedersin.

Çıldırmadık. Büyük çoğunluk, çıldırmakla sonuçlanacak bir tepkidense uzlaşmayı tercih etti. Her geçen gün biraz daha eksildik. İnsan ister istemez nerede hata yaptık diye soruyor kendi kendine. Her şey daha farklı olabilir miydi? Kimbilir, belki!..

Devrimden hemen sonra "İslam Cumhuriyeti'ne evet mi, hayır mı?" ikilemiyle sunulan referanduma verilen "Evet" yanıtının, tavizlerin yasal bir zorunluluk altında organize edilmesine hizmet edeceğini bilseydik eğer...

Yüzyılların alışkanlığı anlamına da gelen verili değer yargılarının "İslam" sözcüğü ile başlayan bir cumhuriyete hayır diyememek gibi bir koşullanma yarattığını ve söz konusu koşullanmanın etkisiyle verilen her evet oyunun bir süre sonra kadınların şehir mezarlığında zina suçuyla taşlanmasına onay vermek anlamına geleceğini bilseydik eğer...

İslam ve demokrasi... Bunun büyük bir yalan olduğunu; amaçları olan şeriat devletine ulaşmak için her yolu mubah gören şeriatçılarla ittifakın intihar anlamına geleceğini bilseydik eğer...

Ve eğer önümüzde ders alabileceğimiz bir İran ve Cezayir örneği olsaydı, kimbilir belki de her şey daha farklı olurdu.

Humeyni... Rafsancani... Hameney... Oysa Hayyam'ın, Bahrengi'nin ve Furuğ'un ülkesiydi İran. Ve bizler, en büyük düşü, balıkçının attığı ağı arkadaşlarıyla birlikte denizin dibine çekmek olan küçük kara balıklardık.

İlk kırkıncı günün üzerinden 15 yıl geçti. Soğuk mevsimin geçtiğine inandırmaya çalışıyorlar bizi. Ama biliyorum: Soğuk mevsimin başlangıcındayız hâlâ!

Ve orada, onbirbindokuzyüzdoksandokuz küçük balığın yuvalarında uykuya çekildikleri bir ülkede bir küçük kırmızı balığın gözünü kırpmadan denizi düşündüğünü bilmek beni rahatlatıyor. ◀

*** Din bakımından doğruyu önermek ve günah işlemekten sakınmak.**

**** Devrim muhafızlarının Farsça ismi**

***** Solcu şair Olesorkhi ile beraber idam edilen Bathayi'nin bestelediği marştan bir parça.**

TARİHLERLE İRAN

önünde engel teşkil ediyordu. Tasfiyesi yoluna gidildi. Bu, basit bir tasfiye değildi. Devrim artık "mollaların devrimi" olarak anılabilirdi. Eski Ulusal Cephe taraftarları (liberal milliyetçiler) "murtad" ilan edildiler. Yaşamın bütün alanlarına yönelik işgal, restaurant, mağaza gibi özel işyerlerine girerken de başörtüsü takma zorunluluğu getirilmesiyle birlikte önemli bir mesafe katetmiş oldu. Okullar, resmi daireler, hastaneler, özel işyerleri her yer, ama her yer girişte başörtünün hazır bekletildiği birer camiydi artık.

Şubat 1980: "Şoray Negehban" elemanlarının, yani Koruyucu Şûra'nın "velayeti fakih" kabul edilen Humeyni tarafından atanması onaylandı. Görevleri anayasal hüküm ve uygulamaların şeriatla çelişip çelişmediğini denetlemek olan bu meclisle birlikte, en üstte "velayat-i fakih"in (yasayı yorumlayan yöneticinin), onun altında "Şoray Negehban"ın, onun altında da "Hobregan Meclisi"nin yer aldığı bir teokratik rejim modeli, gereksindiği kurumlaşmayı sağlamış oluyordu.

Nisan 1980: Liberal görünümlü Cumhurbaşkanı Beni Sadr, "İslam Kültür Devrimi"ni onayladı. Sol gruplara bağlı radikal öğrencilerin buna tepkisi şiddetli oldu. Rejimin buna yanıtı, bütün üniversitelerin iki yıllığına kapatılmasıydı. Öğretim programları tam anlamıyla İslamileştirildi ve solcu öğrenciler tasfiye edildi. Aynı süreçte, 1979 yazıyla 1980 Nisanı arasında bütün temel sanayi dalları, bankalar, sigorta şirketleri ve dış ticaret millileştirildi. Ekonomik yapıdaki bu popülist-radikal uygulamalara yaslanan mollalar, binlerce insanı "ahlaka aykırı" tavrını gerekçe göstererek işten çıkardılar. Hazer kıyısındaki bir kentte, balıkçılar, devletin balık tutulmasını sadece kendi kurumuyla sınırlandırmasına karşı ayaklandılar. Kent, üç hafta isyancıların denetiminde kaldı. Hakça bir düzen diyerek balıkçıların ekmeğiyle oynayanlar, komşu diyerek kentlerden getirilen pastarların müdahalesiyle isyanı bastırdılar.

Eylül 1980: İran'a tam 900 milyar dolara mal olacak olan İran-Irak savaşı başladı. Başlangıçta İslam Devrimi'nin yaygınlaştırılmasına ayarlı olan söylem, yıllar geçtikçe "ulusal bütünlük" kavramına doğru geri çekildi. Bu, bir zorunluluktu ve bu zorunluluk, sınır tanımayan İslamın iflası anlamına geliyordu. İranlı ya da Iraklı, sonuçta akıtılan "İslamın kanı"ydı. Savaş bittiğinde her iki tarafın da bilanço bölümünde bir milyonun üzerinde ölü okunuyordu.

Haziran 1981: Halkın Mücahitleri'nin koyduğu

'İslam ve demokrasi'nin ne büyük bir yalan oldğunu anladık ama...

bombanın patlaması sonucunda mollaların önde gelen isimlerinden Beheşti ve 72 şeriat yanlısı öldü. Rejim bunu savaş ilanı olarak algıladı. Sayısız Mücahidin üyesi tutuklandı. Fedayin şairi Said Sultanpur tutuklanarak idam edildi.

Ağustos 1981: Başbakanlık merkezi Halkın Mücahitleri tarafından bombalandı. Başbakan Recai ve Bahoner öldü.

● 1983

Tüm TUDEH yöneticileri tutuklandı. Bu, İran devrimci literatürüne "ilerici din adamları" ve "devrimci İslam" kavramlarının yerleşmesine neden olan TUDEH'in İslamı geleneksel ve devrimci gibi suni bir ayrıma tâbi tutmasının da sonu anlamına geliyordu. Böylece uzlaşmayı tercih eden komünistler, İslamın kendisinden başkasına hayat hakkı tanımayan karakter yapısı tarafından tasfiye edilmiş oluyorlardı.

● 1984

Liberal milliyetçilerin "murtad", Marksistlerin "münafık" olarak anıldığı bir söylem içinde, yurttaş, "iyi Müslüman" adönüştü. İran, artık, G. Orwell'in "Hayvanlar Çiftliği" kitabında anlattığı o ülkeydi artık; bütün insanlar eşitti, ama mollalar daha fazla eşitti. Rejim, saldırıya geçmişti ve bu saldırı, kendi kurallarını ve mantığını da dışlayacak bir boyuta ulaşmıştı. Hükümetin "duyguları kabarmış Müslüman gençler" vurgusuyla sırtını sıvazladığı "hizbullah gençleri", "başörtüsü ihlallerine" karşı savaş açmışlardı. Bu türden yasadışı yasallıklar, mevcut kurumlara da kuşkuyla bakılmasına yol açıyordu. Çekidüzen gerekiyordu. Müdahale, beklendiği gibi Humeyni'den geldi. İmam, sekiz ana başlık altında güvensizlik ortamına müdahale etti. "Sekiz emir" etkili oldu.

● 1986

İslami Cumhuriyet Partisi, Humeyni'nin isteği üzerine kendisini lağvetti.

Haziran 1989: İmam Humeyni öldü. Ölümüyle birlikte din adamları kurumunun zirvesi ile devlet aygıtının zirvesinin örtüşmesini isteyen bir İslam Devrimi mantığı da sona ermiş oldu. Yerine aslında bir Ayetullah olmayıp sadece Hüccetülislam olan Ali Hamaney geçti.

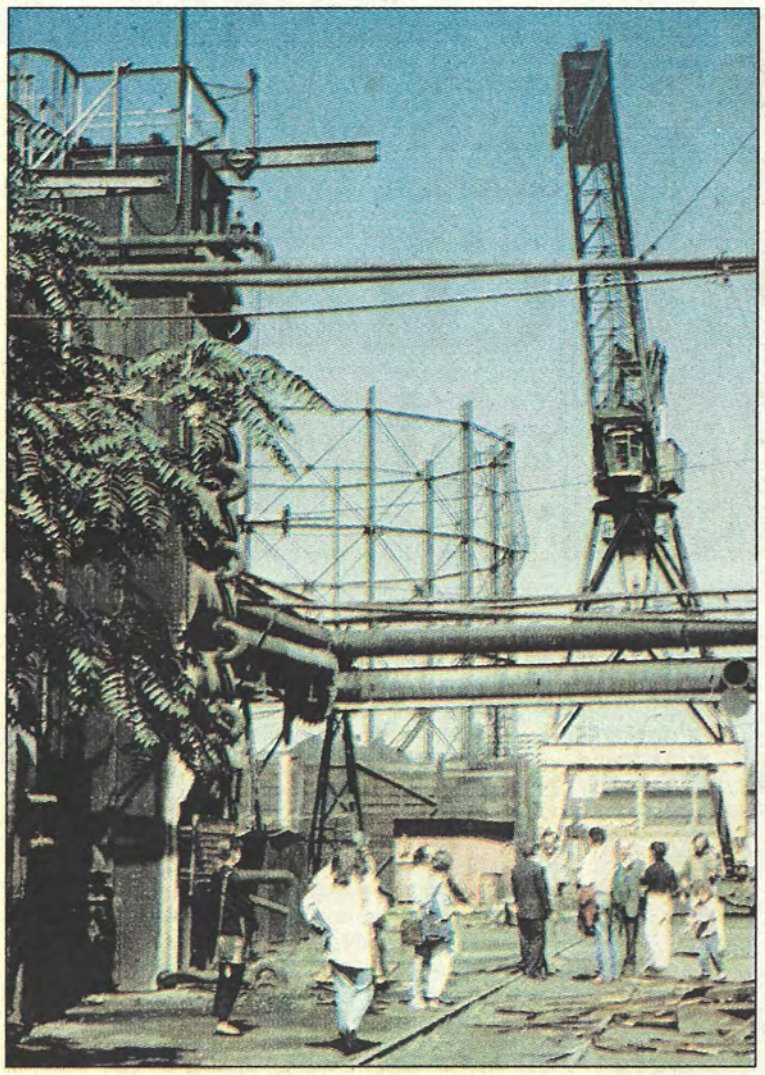

Başkentin kurulma aşamasında önemli bir yeri olan ve iki yıldır korumaya alınan **Havagazı Fabrikası** yıpranma nedeniyle yıkılıyor. Tarihi faabrikayı kültür kompleksine dönüştürme girişimleri ise nedense havada kaldı.

Ankara'nın belleği çürüyor

Gri kimliğinde Ankara'nın, bayramlık çiçekler yetiştirmeye çalışır insanlar. Kentin, demire, betona, çeliğe ve asfalta alışıklığı daha çok renk ister hep, hep daha çok tanışma. Bir peronda geçer belki de Ankara'nın öyküsü ve hep aranan, buz mavisi bir dumanda, uzatılacak bir peron öpüşmesidir.

ECE TEMELKURAN

Cumhuriyet devriminin telaşının fotoğrafları, en çok Ankara'da görülür. Bütünüyle bir ideolojik gösterge olması güdüsüyle kurulan başkent, bu telaşı sergilemek açısından birçok olanağa sahiptir. Bu nedenle, yapılanma yöntem ve biçimi, kendi görsel kimliğiyle birlikte, cumhuriyet devriminin görsel belleğini de oluşturur.

Devrim telaşının kolayca gözlemlenebildiği 1930 kültürü ürünü yapılaşma, bugüne dek iki büyük tahribatla karşılaştı. İlki, "şehir" Ankara'yı oluşturma çabalarının gündeme geldiği 1950-1960 dönemi; ikincisi de 1980-2000 yıllarını kucaklayan "metropol" Ankara dönemi. ikinci dönemin 1930 kültürü ve ve Ankara tarihinde açtığı büyük yaralardan biri de "Havagazı Fabrikası"nın öyküsüdür. Maltepe semtinde yaşanan olaylar, bugün aynı yerde yaşanan sürece de ışık tutar.

Maltepe Havagazı Fabrikası, türünün ayakta kalabilmiş tek örneği olmasının yanı sıra benzer gerekçelerle korumaya alınmış Londra Kings-Crown Ana Tren Garı'na komşu olan, Victoria döneminin ticari canlılığını belgeleyen 3 "gazometre" ile nitelikleri açısından benzeşir. Fabrikanın tarihsel önemi, montaj tarihiyle başlar. Fabrikanın, 1930 Almanyası'nın hâlâ "zanaat" bileşeninden kopamamış "endüstriyel yapı" tasarımlarının bir örneği olmasının yanı sıra mimarlık tarihi içinde de önemli bir yeri vardır.

Kuruluşun içerdiği bütün birimlerle, 61 yıl boyunca hizmet vermesi ve bu özelliklerinin Ankara'da görsel bir alışkanlık ve anlam yaratmış olması da korumaya alınmasının gerekçelerindendir. Fabrikanın bugünkü can çekişmesi ise bütün bu gerekçelerin yeterince göz önüne alınmaması ve bu doğrultuda eyleme geçilememesi ile ilgili.

Koruma kararı

Havagazı Fabrikası'nın yıkım kararı 1990 yılında alındı ve yıkım işlemlerine aynı yılın sonuna doğru başlandı. Ancak Mimarlar Odası Ankara Şubesi'nin girişimleri, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'na (KTVKK) ve Ankara Anakent Belediyesi'ne yaptığı başvuru ile yıkım durduruldu. Bu süreç içinde, Havagazı Fabrikası ve yan kuruluşlarının bulunduğu büyük alan için Mimarlar Odası Ankara Şubesi ve Ankara Anakent Belediyesi'nin birlikte yürüttüğü bir "Rant Tesisleri Mimari Proje Yarışması" açıldı. Bu yarışma öncesinde, halkın karara katılımını sağlamak için çeşitli yöntemler önerildi. Yarışma öncesi gerçekleştirilen kolokyumda, dönemin Ankara Anakent Belediye Başkanı Murat Karayalçın ve dönemin TMMOB Ankara Şube yöneticileri görüşlerini dile getirdiler.

Ancak, 1990 yılının sonunda alınan koruma kararı ve koruma kararıyla yarım kalan yıkım, günümüze dek hiçbir yenilik olmadan kalakaldı. Öyle ki Havagazı Fabrikası'nın yıkımına başlanan silosunun bazı bölümleri sökülmüş, diğer bazı bölümleri de yarı yıkılmış olarak günümüze dek "korundu!"

KTVKK'nin koruma kararı, o günlerde takdirle karşılansa da bugün, Türkiye'deki korumacılık anlayışının "olduğu gibi kalsın" yaklaşımından öteye gidemediğini kanıtlıyor. Benzer gerekçelerle korumaya alınan Londra Garı yakınındaki üç gazometre, kapsamlı ve özellikle de "bakımlı" bir korumaya alınmasına karşın, bugün erken cumhuriyetin en önemli kuruluşlarından olan Havagazı Fabrikası, neredeyse yok olmak üzere. Bununla birlikte, yarışma öncesi kolokyum ve proje yarışması süresince biçimlenen Havagazı Fabrikası'nı bir kültür kompleksi haline getirme düşüncesi, bugün gitgide gerçeklikten uzaklaşsa da hâlâ doğruluğunu yitirmedi.

Fabrikaya yeni kimlik

Avrupa'da benzer sanayi kuruluşlarının bugün müze haline getirildiğini, şehirlerin içinde bulunan eski fabrikaların kabul edilebilir bir anlayışla korumaya alındığını bilmek, bu doğruluğu somutluyor. Sanatçıların ve sanat kurumlarının büyük mekanlara gereksinimi göz önüne alındığında, Havagazı Fabrikası'nın yeniden yaşama katılması, kaçınılmaz bir zorunluluk olarak gündeme geliyor. Avrupa'daki büyük hangarların dans salonlarına, sergi salonlarına ya da "happening"ler için sahnelere dönüştürüldüğünü, Havagazı Fabrikası için benzer bir uygulamanın Ankara'nın kentsel kimliğine kazandıracağı varsıllığı düşünecek olursak, böyle bir yapının yok olması daha da kabullenilmez bir hal alıyor. Rant sağlama amacıyla yavaş ve zor oluşan bir şehir tarihinin kolayca tahrip edilmesi, bugünkü şehircilik ve yaşam anlayışıyla bağdaşmıyor.

Bu ve benzer gerekçelerle yeniden gündeme gelen Havagazı Fabrikası sorunu, Mimarlar Odası Ankara Şubesi tarafından incelemeye alındı. 3 yıldır şehirciliğin gündeminden düşen bu sorun, bu kez de yeni Ankara Anakent Belediyesi yönetiminin benzer konulara ve sanata yaklaşımıyla karşı karşıya. "Tükürük yoğun" bir yaşam ve kültür anlayışıyla karşı karşıya olan Havagazı Fabrikası, Ankaralıların ve konuya ilişkin birikimi olan uzmanların omuz vermesini bekliyor.

Sizce, Ankara'da, Maltepe'de Havagazı Fabrikası'nın devasa silolarında, "Jesus Christ Rock Opera"yı seyredeceğimiz günler gelecek mi? Ya da sıcak şaraplarımızla bir sigaramız da elimizde, Alan Parker'ın "The Wall" filmini izlediğimizi düşleyebiliyor musunuz? Bütün bunların da ötesinde, beş yıl sonra, onlarca kişinin katıldığı, görkemli bir ışıklandırma ve Şostakoviç müziği eşliğinde bir "happening"i gözünüzün önüne getirebiliyor musunuz? Ya da içinize usul usul sokulan bir musiki konserini...

Bugünlerde bunları düşünemiyor olabilirsiniz. Ancak düş kurmaya devam etmeli. Havagazı Fabrikası gibi, adı bile soğuk ve çelikten olan bir yapıya varana dek her şeyi düşlerimizle sıcak tutabileceğimizi unutmamalıyız. Düşlerimizi bugünlerde daha çok savunmalı ve biraz daha sıkı durmalıyız... ◀

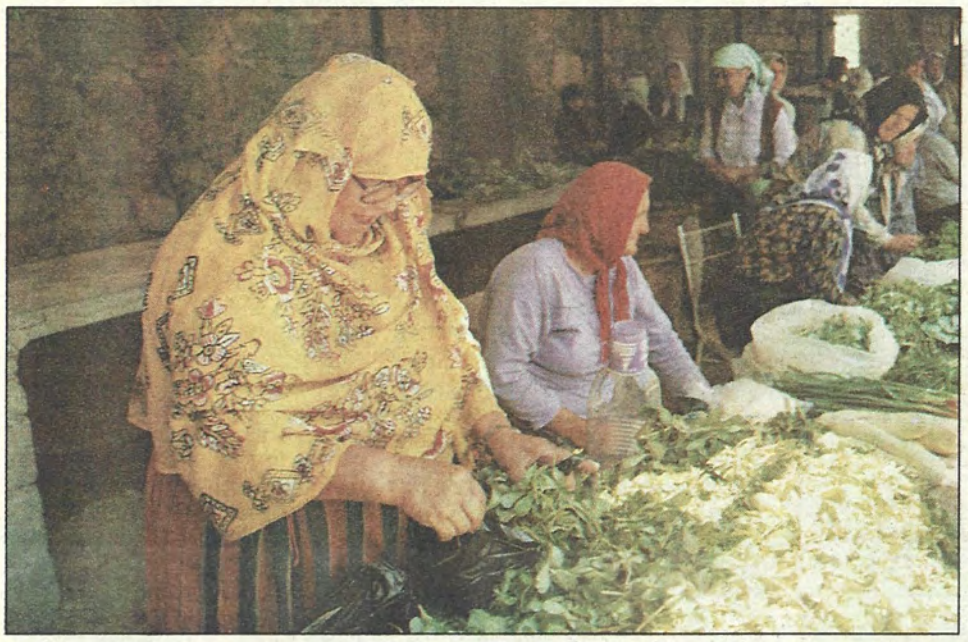

Cide pazarı bütün rengini kadınlara borçlu. Kadınlarsa ürettiğini satabilmenin keyfinde...

Gün batımında Cide. Şimdi Yalıboyu'nda yürüyüş zamanıdır. Kulaklarınızda bir rezgi...

Karadeniz'in öteki yüzüdür **Cide.** Doğası, yaşamı, insanları alıp götürür sizi. Aydınlığı yeniden keşfedersiniz orada. Ve hayat bir kez daha varlığını duyumsatır. Bir de denizin küsmüşlüğü olmasa...

CİDE'ye yolunuz düşmeli

FERİDUN ANDAÇ

İstanbul'dan yola çıkıp Karadeniz'i adımlamaya başladığınızda, eminim ki; ilk durak yeriniz Amasra, ikincisi de Cide olacaktır. Karadeniz'in sarp yamaçlarını; size geçit vermeyen, sürekli yükselip alçalarak önünüze ağan yeşil örtüsünü aşıp Gideros Koyu'na ulaşınca; adımınızı hemence denize atacakmışcasına bir duyguyla karşılaşırsınız ilkten. Ama o dolambaçlı yol, o akıp gelen yeşil sizi alıp Cide'nin uçsuz bucaksız kumsalının ucuna bırakır. Aracınızdan inip, özgürlüğe koşmak istersiniz bir an. Hele günbatımında varmışsanız oraya; yeni bir tutsaklığa da başlıyorsunuz demektir. İçinizden kırılıp gelen, gelip savrulan dizeler bile ayaklanır! Kentlerin iğreti yüzü unutulmuş, mekanik/teknolojik olan her şey bir yana atılmış; 'kaç-göç'le, koşuşturmayla eprilen tininin yorgunluğu bir yana bırakılmış olur! Denize koşmak, denizin üzerinde yürümek duygusuna kapılırsınız.

Cide'yi bir ucundan bir ucuna geçince de, bir an, denizin burada bittiğini; yerkürenin yengeç dönencesinin buradan başladığını sanırsınız. Usunuz sizi yanıltmasa da; Karadeniz'in bu yeşil koyuna, denizle kucaklaşırcasına sığınmış olan Cide'de bu yanılgıyı hep yaşamak istersiniz. Ama bir an, bir an olsun geriye dönmek, geldiğiniz yeri anımsamak düşüncesine de kapılmadan yaşamak alıp götürür sizi. Bir gün ömrünüze beş, beş gün ise elli gün katar! Tutkularınızla bağlanırsınız buraya. Dingin, uyumlu, kendi halindedir her şey... Dal kıpırdasa da öyle, çiçek açsa da öyle; lodos esse, poyraza yakalansanız da öyle...

Kendi halince yaşamlar

Cide'de Karadeniz insanının sert, dışa dönük, atak imajını bulamazsınız. Bir koya sığınmış, kendi halince yaşamanın kaygısındadır bura insanı. Kastamonu, İstanbul'a en çok göç veren kentlerimizden. Cide de bundan önemli ölçüde payını almış. İnönü Caddesi'nden çarşıya doğru yürürken bunu daha iyice gözlüyorsunuz. Boş evler; kapanmış işyerleri, dükkânlar... Kahvelerin çokluğu buradaki işsizliğin, vitrinleri süsleyen içkilerin çeşitliliği ise bura insanının tutkusunun bir nişanesi adeta!

Cide'nin onüç kilometrelik kumsalı, sanırım, Karadeniz'in en açık ve uzun kumsalı... Poyraz çıkmadığı gün deniz sütliman! İnsanlar o an, denizle doyasıya kucaklaşabiliyorlar. Yörenin sürekavı önemli. Hele mevsiminde gelindiğinde... Ama denize küsmüş bura insanı da!

"Deniz tükendi. Tükettik. Ve tarlalara döndük sonunda!" Böyle diyordu Balıkçı Ramazan. Gideros Koyu'ndaki Sabahattin Usta'nın yerinde oturup konuştuğumuzda; yani onun damarına bastığınız o akşamüstü, yüzünün

Zeugma'dan Cemile'ye

AYŞEGÜL BAY

Deli Fırat'ı uslandırmaya çalıştı hep insanoğlu. O uslandı ama insanoğlu değil. Fırat'ın bereketini aldılar elinden, tarihin izlerini de. Şimdi ondan geri kalanların üzerine titreniliyor ama geçmiş ola...

Fırat olabildiğince sessiz, olabildiğince mağrur akıp gidiyor Mezopotamya topraklarına doğru. Sanki binlerce yıllık uygarlıkları barındıran, Romalıların eğlencelerinden, Osmanlı'nın saltanatına dek tanıklık eden, kelaynaklara, tükenecekleri son ana kadar ev sahipliği yapan ve daha bir süre önce Cemile ile üç çocuğunu derinliklerine çeken kendisi değilmiş gibi.

Zaten Fırat, Fırat olalıberi Cemile olayındaki kadar adını duyaramamıştı kimselere. Koskoca GAP haberlerinde bile bir iki kez adı geçiyordu yalnızca. Oysa ne zenginlikler yaşatmıştı kıyılarında zamanında. İnsanlar ne kadar mutluydular. Herşeyleri vardı. Çeşmelerinden sular gürül gürül akıyor, topraklarından bereket fışkırıyordu. Uygarlıklarının gelişmişliği ile sanata yönelmişlerdi. Villalarını mozaiklerle süslemişler, tiyatrolar, tapınaklar yapmışlardı.

Sonra zaman herşeyin üzerine örtüsünü çekti. İmparatorluklar yıkıldı. İnsanlar değiştiler. Ölenler bir yana kalanlar başka yerlere gittiler. Oralara başka insanlar göç ettiler. Şimdiki zamandan üç yüzyıl önceleriydi. Orta Asya steplerinden geldiler Fırat kıyısına. O zengin ülkenin kalıntılarını görünce gözlerine inanamadılar. Ne kadar görkemli bir şehirdi burası. "Bunlar olsa olsa Saba Melikesi Belkıs'ın her zaman adını duyduğumuz, öykülerini dinlediğimiz efsanevi ülkesinden kalanlardır" dediler. Ve buralara Belkıs adını verdiler. Buraya bir not düşmekte yarar var. Belkıs adı verilen kalıntılar yalnız burada değil Akdeniz ve Ege yörelerinde birkaç yerde daha bulunmakta.

İşte Belkıs adı verilecek denli hayran kalınan bu güzel ülke yavaş yavaş eski güzelliklerini yitirdi. İnsanlar değişmişlerdi herhalde.

Yoksa her şey aynı idi. Toprak, su, güneş ve Fırat. Geriledi tüm varsıllık. Uygarlık denilemeyecek noktalara kadar üstelik.

Her şey İnsandadır...

Fırat umursamıyordu oysa hiçbir şeyi. Yapabileceği bir şey de yoktu zaten. O zenginlik-

öfkeden kızıla kestiği gün...

Cide'ye yolunuz düşerse eğer; bir kahveye veya bir meyhaneye otururs anız bunları siz de duyabilirsiniz.

Cide'ye yolunuz düşerse eğer; Gideros Koyu'na mutlaka gidin, günbatımının son ışıklarının koya yansımasını buradan izleyin. Lüfer, kefal, kalkan yiyin...

Cide'ye yolunuz düşerse eğer; Bedo'nun Mekanı'na, Harabe Cafe'ye, Dallas'a, Cafe Rıhtım'a, Kaptanın Yeri'ne uğrayın, Ece Motel'de kendinizi dinleyin.

Cide'ye yolunuz düşerse eğer; kendinize ait olduğunuz keşfedin... Günbatımında yalıboyu yürüyüşüne çıkın. Eminim ki, bir Münir Nurettin Selçuk ezgisi dolanacaktır dilinize. Ahmet Haşim'den başlayıp Rıfat Ilgaz'a, Melih Cevdet Anday'dan Edip Cansever'e uzanacaksınızdır...

Cide'ye yolunuz düşerse eğer; Cuma Pazarı'na mutlaka uğramalısınız. Ürünlerini satmaya gelen köylü kadınlarla söze durmalısınız. Sarıyazmalar almalısınız. Pazaryeri'nden çıkıp çarşıya yönelince, şu sözlerin: Sarıyazma altında/ Saçları yumak yumak/ İki baş bir yastıkta/ Ne hoş olur uyumak/ Aman aman ölüyorum ben/ Sen varmazsan senden güzel/ Buluyorum ben.

Cide'ye yolunuz düşerse eğer; yirmi beş yıldır burada kültür hizmeti yapan İhsan Seymen'le tanışmalısınız; kitapçı Metin Gürsoy'la Rıfat Ilgaz'dan söz etmelisiniz, yine Rıfat Ilgaz'ın kadim dostu Ekrem Tekiner'le rakı sofrasına oturmalısınız... Sefa Hoca'yı (Ramazan Tuğtepe) bulmalısınız mutlaka. Taşradan aydınlığımıza birlikte bakmalısınız...

Cide'ye yolunuz düşerse eğer; geceleri sandalla balık avına çıkmalısınız. Oltanıza küçük istavritler gelse de alınmamalısınız Karadeniz'e. Fenerin aydınlığında kendinize döneceksinizdir hep. Av bir bahane olacaktır size...

Cide'ye yolunuz düşerse eğer; trolcülerden, istridye avcılarından, denizi tüketenlerden söz edeceklerdir size. Özelleştirilerek birilerine peşkeş çekilmeye hazırlanan ORÜS'ten; verimsiz çalışan, kapatılan fabrikalardan; giderek yoksullaşan yaşamlardan, işsizlikten, göçten de anlatacaklardır bir bir...

Kaçıp gelinen, sığınılan, dinlenilen, kendine ait olunan bir yer olarak da görseniz Cide'yi; hayatın kıvıl kıvıl eden yüzüne sırtınızı dönemiyorsunuz yine de. Bir yanınız

Bütün yaşanmışlıklarından vazgeçmiş gibi gözükse de zamana ayak diremekte kararlı Cide evi.

'ben'leşse de; öte yanınız 'sen'lere dönüyor, yüzgöz oluyor onlarla. Hayatın kaçınılmaz gerçeği değil mi bu? Bir Robenson gibi yaşamayı da seçseniz; ayağınız toprağa değmeye, eliniz doğaya dokunmaya, yüzünüz gökyüzünü seyretmeye tutsaktır eninde sonunda. Göreceksiniz de, duyacaksınız da, konuşacaksınız da... Su ile sudilice, kuşla kuşdilice, toprakla toprakdilice, insanla gönüldilice konuşacaksınızdır...

Cide'ye ilk kez geliyordum. Tek bildiğim,

"Göçebe denizin üstünde. Farkında değiliz.
*Taşın sesi insan sesine benziyor". **Melih Cevdet Anday***

Rıfat Ilgaz'la açılan bir dostluk kapısı olması. Ne doğasını, ne insanını, ne de bitki örtüsünü bilirdim. İçimde; gitmediğim yerlere gitme, görmediğim yerleri görme duygumun kabardığı günlerden bir gündü işte. Çantamı alıp yola koyulduğum gün. İçimdeki savruluşları da dindirebilecek bir mekân arayışı...

Bilmediğiniz bir yere ilk kez adım atıyorsanız eğer, içinizdeki tanıma ve keşfetme duygunuz da sizi alıp götürüyordur. Dünyanın neresine giderseniz gidin, bu duygunun esintisine kapılıp yüreğinizin serdümenine geçersiniz hemen! Önce yollar, sokaklar, evler, mekhanlar... Ve insanlar... Sonra onlara dair anlatılanlar... Sonra bir de bakmışsınız ki; siz de o akışın, yaşayışın izine kapılmış içine katılmışsınız... Birkaç gün sonra, 'sen'leşmişsiniz... Bu hep o ilk adımla yaşanılan duygularla kazanılır. Onu yaşayamazsanız, onun çekim odağında kendinizi bulamazsanız zaten alır başınızı gidersiniz oradan. Başka mekânların, başka kentlerin yolcusu olursunuz. Burada direnmek kendinizi yormaktır. Sıkıntılara, açmazlara sokmaktır...

Mehmet'in Yeri kumsala bakıyor. Kahvenin önünde asmalı bir bahçe var. Akşamları burada, gündüzleri çarşı içindeki Emniyet Kıraathanesi'ni asmalı bahçesinde birkaç saat oturup gazete, kitap okuyorum. Herkes kendi halinde. İstediğiniz an söz gelip sizi bulabiliyor. Yeter ki bir bakın, ya da selâmlara karşılık verin. Sandalyelerin yakınlaşmasının ilk adımı atılmış, sözün ucu da aralanmış olur. Cide insanı meraklı, konuşkan aslında. Yıllarca Çengelköy'de boyacılık yapmış Mustafa Usta; "Biz giderken böyle değildik, buralar böyle kimsesiz, bu insanlar böyle sessiz değildi" diyordu. Yanıbaşındaki birisi; "Tansu Hanım'ın 'Nisan Paketi' bizi böyle yaptı" ile onu yanıtlamaya çalışıyordu. Buralardan göçüp gidenlerle, kalanlar arasında epeyce bir uçurum yaşandığını gözleyebiliyorsunuz. Gidenlerin, büyük kentlere göçenlerin birçoğu yazın geziye geliyorlar, bazıları da dönüş yapıyorlar. "Bağa bahçeye sahip çıkmak, hayata bağlanmak var burada" diyerekten... Kahveler buluşma, oyun kurma yerleri onların. Oturma, söz alıp verme. Günlerce gözleseniz de, denizin varlığını yokluğunu sezemezsiniz bura insanının yaşamında.

Kum midyecileri

"Deniz bitti. Karadeniz'i bitirdiler Kırk yıldır söyledik. Kimse bizi dinlemedi. Şimdi de kum midyecileri çıktı başımıza. Onlar harmanladılar denizin dibini, bunlar da tırmıklıyorlar. Deniz bitti. Biz de tarlalara döndük."

Balıkçı Ramazan'ın bu sözleri bir çığlık gibiydi. Cide'nin aydın savcısı Birol Gürpınar ile yöre gerçeğini konuştuğumuzda; güçlü ile güçsüzün konumunu, adalet mekanizmasının nasıl ve yönde çalıştığını daha iyi gözleyebiliyorduk. Kalkan ve kum midyesi avcılığında gösterdiği duyarlılığın da ne denli yetersiz kaldığını gözledim.

Geçiminin büyük bir bölümünü denizden kazanacakken, ona sahip çıkamayan, belli çıkar çevrelerinin denizi talan etmesine göz yuman Cide halkı denize küsmüş iyice! Tarım alanı da yetersiz. Çareyi göçmekte bulmuş. Oysa turizmin yeni bir geçim kaynağı olabileceği gerçeği henüz burada da keşfedilmemiş. . Var olan tesisler bile atıl, bakımsız duruma getirilmiş.

Cide'ye yolunuz düşünce bunları bir bir görüp, dinleyeceksinizdir.

Bir akşamüstü Ece Motel'de tanıştığımız Osman Türkdili bunun bilincine çoktan erenlerden. Öyle ki; yurtdışında bulunduğu yıllarda, iş yaşamındaki birçok işinin seyrinde yıllardır düşlediği ve içinde bir ütopya gibi yaşattığı **Evrensel Türk Dostluk Köyleri ve Eğitim Merkezleri** projesi gerçekleşme aşamasına gelmiş. ▶

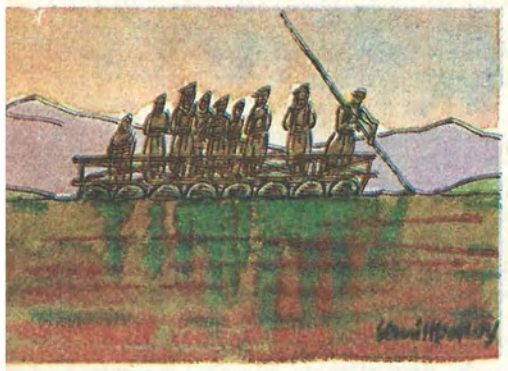

leri yaratanlar da insanlardı. Cemile'yi üç çocuğu ile karanlıklara terkedenler de. Fırat ne yapsındı, toprak ne yapsın, seyrine doyum olmaz fıstık ağaçları ne yapsınlardı?

Şimdilerde ise bir hareketlilik var Fırat kıyılarında. Bir yandan barajlar yapılıyor, temeller atılıyor uygarlık için, zenginlik için, refah için. Öte yandan geçmişe sahiplenebilmek için uğraşılıyor. Küçük de olsa adımlar atılıyor, çabalar harcanıyor. Yıllardır hor görülen, yağmalanan bir uygarlık merkezi gün ışığına çıkarılmak için ilgi bekliyor. Bu güzelliklerin tarihçesine gelince,

Helenistik dönemde İmparator Selevkos'un adından gelen Selevkeia (Selevkiya okunuyor) adında bir merkez olan bu bölge Roma İmparatorluğu döneminde, imparatorluğun doğu sınırı olan Fırat'ı koruyan dört garnizondan biri olup Zeugma adında bir şehirdir. Özellikle ikinci ve üçüncü yüzyılda ticaret, sanayi ve sanat merkezi olarak önem kazanmış, yakınındaki Suriye'deki merkezlerden biri olan Palmira kenti ile ekonomik ve kültürel alışverişler yaşamıştır. Dönemin sanat ürünleri arasında en çok dikkati çekenler, heykellerdeki asker uslübu ve mozaiklerdir. Bunlardan günümüzde ortaya çıkarılan belirgin iki örnekten biri İmparator Dionesos'un düğün kompozisyonudur. Yerin beş altı metre altında ortaya çıkarılan ve bir Roma villasının galerisinin tabanı olan bu kompozisyonda, imparator, eşi, gelen konuklar ve evlenen çifte sunulan armağanlar son derece net bir biçimde görülmektedir.

Roma villalarının galerileri nal şeklinde olup, ortaya çıkarılan mozaikler henüz nalın bir ucu olmaktadır. Ayrıca çevrede büyük oda mezarlara da rastlanmıştır. İşte Belkıs Harabeleri adıyla bilinen ama aslında Saba Melikesi Belkıs'ın ülkesi ile ilgisi bulunmayan bu Doğu Roma kentinin buluntularının tümü bu kadar.

Yeniden doğuş...

Bu yıl Avustralya'dan gelen arkeologların ülkemiz ile işbirliği içinde başlayacağı kazılarda yeni eserler ortaya çıkması umudu oldukça fazla. Ama ne yazık ki yüzyıllardan beri insanlar bulabildikleri her şeyi yağmalamışlar. Geriye ancak taşınamayacak olanlar ya da ulaşılamayanlar kalmış. Dileğimiz, güzelliklere kolayca ulaşmanın yanı sıra onları koruyacak güvenli ellere geçebilmeleri.

Ve Belkıs köyü...

Belkıs köyü Fırat kıyısında fıstık tarlaları ortasında tipik bir Güneydoğu Anadolu köyü. Yöreyle ilgili bilgi almak için Gaziantep Müzesi Müdürü Rıfat Ergeç ile tanıştık. Sağolsunlar bize zaman ayırdılar, bilgilerini aktardılar. Yukarıdaki bilgiler hep kendilerinden alınmadır.

Şu anda Belkıs'ta istenilen şey, kazılar başlayıp bitinceye dek ya da olay organize edilene kadar yörede insan yoğunluğu yaşanmaması.

Belkıs harabeleri yirmi kilometrelik biralana yayılmış durumda. Güvenlik açısından son derece geçerli bir gerekçe.

Dediğim gibi, dileriz bu uygarlık merkezi ortaya çıkarılır ve kimbilir Zeugma'nın Palmira'ya katkısı gibi Nizip'e, Birecik'e de katkısı olur sanatta, kültürde, ekonomide... ◀

Gideros Koyu'nda Sabahattin Usta'nın Yeri'ne yolum düşüyor. Akdeniz'i bir uçtan bir uca gittiğinizde görebileceğiniz koyların en güzeli ne eş bir koy. Mavi bir göl, yeşil bir havuz. Renk alaşımı çekiyor sizi içine. Yoldan geçip bir Ceneviz limanına iniyorsunuz sanki. Birazdan yelkenliler süzülüp girecek koya. Korsanlar atacaklar kendilerini sere serpe kıyıya.

Dalgalar kırıla kırıla geliyor. İçiniz sessizlikten uğulduyor. Balıkçı Ramazan ağ atıp dönüyor. Yedeğinde taze balıklar. Bize lakerda yapmış kefalden. Daldasında oturduğumuz vişne ağacının meyveleri soğuk göze suyuyla yıkanarak masamıza konuyor. Beride kovan arılarının sonakşam musikisi! Yolun yamacındaki fındık ağaçlarından topladığımız taze fındıkları ayıklıyoruz. Sonra bahçeden toplanan erikler, kayısılar süslüyor masamızı. "Rakının kokusu bile yeterli burada.", diyorsun. Sabahattin Usta bakır çalığı yüzünün kaslarını gererek gülümsüyor. Çakır gözleri çakmak çakmak ışıyor. Tam 30 yıldır, baba toprağı olan, koya inen yamaçtaki balıkçı barınağında yaşıyor. Yaşamını balıktan ve baldan kazanıyor. "Ama nerede", diyor, "nerede o eski balıklar... Sele sele, kasa kasa çıkardı mezgitler, kefaller, levrekler, uskumrular... Şimdi istavrite, iskorpite kaldık. Arada bir kefal, lüfer... Hemen Cide'ye koşardık. Çarşı bayram ederdi. Şimdi numunelik balık tutuyoruz." Bunlarla yine de denizin umudunu kesmediğini imliyordu. Bu koyda somon balığı üretmeyi düşünmüş, hatta hazırlık da yapmışlar; ama izin verilmemiş. Bu işi birlikte kotardıkları Ramazan'ın; "Denizleri tükettik, artık tarlalardan yiyoruz" sözünü anlamlandıramamıştım ilkten. Sözü ilerletince, tarla balıkçılığı yaptıklarını ama yine de denizden kopamadıklarını anlatıyordu. Ve de hüznünü; "Karadeniz'de balığın her çeşidine rastlardınız. Barbunya, kalkan, mezgit; yani dip balıkları. Sonra levrek, uskumru, lüfer, köpekbalığı, sargan, torik... Şimdi bulmak mümkün mü? Bakın kıyıda, ötede hiç martı var mı? Yunuslar da gelmiyor. O da martı gibi balığın peşindedir. 30-35 kulaca kadar dalar avını alır..."

Şimdilerde denize bir kene gibi sarılan midyecilerden yakınıyordular. Dönünce, orada söz ettikleri, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nın genelgesine göz atıyorum. "Karadeniz'de Kastamonu ili, İnebolu Limanı'ndan Bulgaristan sınırına kadar olan karasularımızda 15 Temmuz 1994 tarihine kadar kum midyesi avcılığı serbest bırakılmıştır."

Soruyorlar; "Neden İnebolu'ya kadar? Bütün midyeciler, tümü dışarıdan geliyor buradan kimse yok, Dardanel'e çalışıyorlar. Kime söylersek söyleyelim, kimsenin sesi çıkmıyor. Denizi öldürüyorlar diyoruz, susuyorlar..." Dardanel, Kastamonu'da bir fona yardım yapıyormuş! "Ne fonu, niçin yardım ediyor?" diye soruyorum. Nedense ayrıntısına girmek istemiyorlar.

Günlerce kaldım Cide'de. Yaşanılanlara tanık olmak için, günde bir iki saat çarşıya çıkmak, kahvelerde oturmak yetiyordu. Sonrası mı? Önce dağlara doğru yürüyüş, sonra deniz. Sırtını Cide'ye dönmüştün. Kendine ait olmanın demini yaşıyordun. Sözün en yalın yerine bağlanmıştın bir kez: **Deniz, kuş, yağmur ve rüzgâr./ Ve çarmıha gerilmiş buldum kendimi/ Geçmişle gelecek arasında, düş gibi./ Ne eski ne yeni. Sanki Düşüncemizin/ En saydam dakikası titriyor/ Yok olmuş sularında denizin.** M.C.Anday, "Göçebe Denizin Üstünde" ◀

PAZARIN PENCERESİNDEN

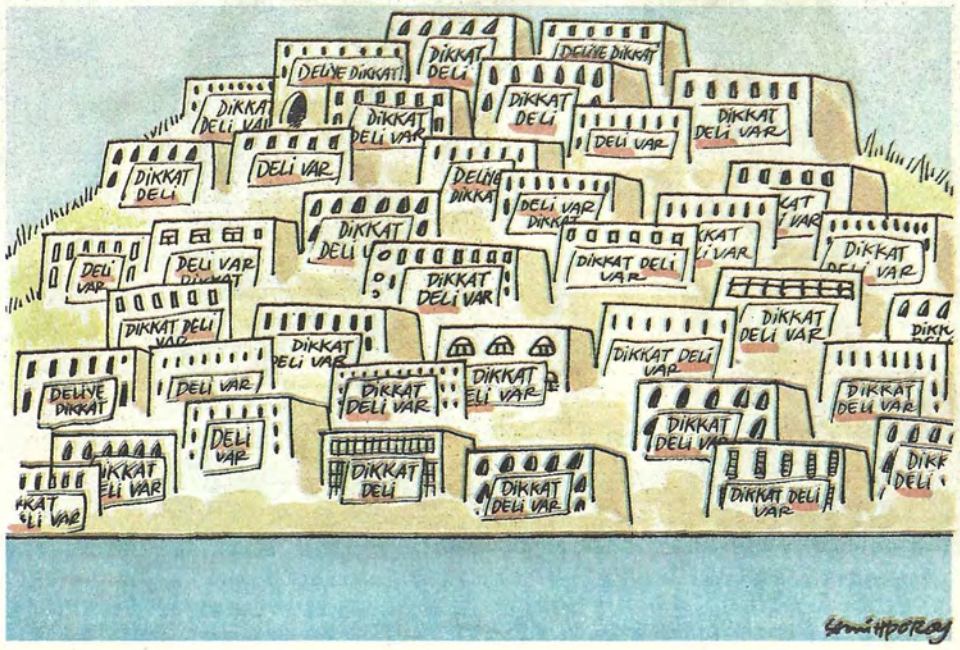

Bodrum'un delileri

SELÇUK EREZ

Her köyümüzde, her kasabamızda bir bazen daha çok deli bulunur. "Deli" öyle bilimsel tanımı yapılmış, kesin kapsamlı bir kelime değildir, rahim içinde gelişirken ya da doğumda gerçekleşen bir kaza sonucu "spastik" leşene de psikiyatrik tedaviye muhtaç olana da, hatta bazen bu sınıflara girmeyen sıradışı davrananların adlarına da eklenen bir sıfattır "deli"!

Rahmetli **Ali Cengiz**, bana eski Bodrum'u anlatırken Bodrumlu bir deliyi de anlatmıştı:

"1915 yılının mayısında Bodrum'un önünde bir Fransız kruvazörü belirmişti... Bu gemiden indirilen kayıkla iskeleye gelen bir subay kaymakamı görmek istedi: "Siz Alman harp gemilerine yakıt veriyormuşsunuz. Limanı ve gemileri arayacağız!"

Kaymakam böyle bir iznin verilebilmesi için İstanbul'a sorulması gerektiğini ileri sürerek yirmidört saatlik süre istemişti. Bu süre içinde herhangi bir yerden izin almak imkânsızdı. Bu zaman içinde elinde tüfek bulunanlar ve otuz kadar jandarma neferi limanda mevzilendiler. Ertesi sabah Fransız gemisi limana daha da yaklaşıp asker dolu iki kayık indirdi. Kayıklar iskeleye ulaşınca Fransızlara arama izninin verilmeyeceği bildirildi; ardından çatışma çıktı: Kimi "mavzer", kimi "gra" bir sürü tüfek patladı... Fransızlardan on sekizi öldü, on altısı sağ olarak yakalandı.

Geminin kaleye bu kadar sokulması hataydı, demir alıp uzaklaşıncaya kadar gemide de vurulanlar oldu.

Fransızlar çok kızmışlardı.. Bu olaydan sonra gidip gelip Bodrum'u bombaladılar. Bu bombalamalarda Aslanlı Kale ve Tepecik Camisi kısmen yıkıldı. Canlılardan bir eşek, bir karga, bir de horoz öldü. Uzaktan geminin geldiği görülünce halk civardaki tepelere kaçardı. Sadece kasabanın delisi Kostak (= güzel) Mustafa limana iner göbek atar: -Fransızlara "nah nah!" yapardı!"

Bodrum'un delileri konusundaki bilgilerimi Sn. **Turgut Nalbantoğlu**'nun anlattıkları bütünledi:

"Bir Sevdalı Süleyman vardı. Hep sevdadan bahsaçar, herkesin kendine "talib" olduğunu ileri sürerdi.. "S"leri "t" diye söylediğinden çocuklar ona "Tevdalı Tüleyman" diye seslenirlerdi. Bir de "Deli İbram" vardı. Öyle düztabanlıydı ki her iki ayağına bir çift ayakkabının hem sağını hem de solunu giyebilirdi.

Sonra bir de "Papağan Hasan" çıkıp gelmişti; ne desen, bir kez tekrarlardı. "Tırtıl Ali" ise herkese ceza yazardı. Tırtıl Ali Deli İbram'la karşılaşınca birbirlerine takılırlardı. Deli Tırtıl'a laf atar, o da "Tırtıl, in ağaçtan aşağıya!" derdi...

Bugün de Bodrum'da iki üç zavallı dolaşır; ama bunlar **Kostak Mustafa, Tevdalı Tüleyman** gibi, **Papağan Hasan** ve **Deli İbram** gibi görkemli, sıradışı deliler değildirler.

Acaba, günümüzde politika, bilim, velhasıl hemen hemen bütün alanlarda göze çarpan kısırlık, renksizlik ve düzeysizlik artık kendini kasaba delilerinde de mi gösteriyor?

Bunları düşünürken **ÜmitOtan**'ın Cumhuriyet'te yayımlanan "Bodrum'da dağlar tükendi sıra koylarda" yazısını okudum: "Cevat Şakir'in sürgün gittiği yıllara uzanmaya gerek yok" diyordu, "1960'larda... Bodrum evleri yeşillikler arasında insana 'hoşgeldiniz' der gibiydiler. Bugün her şey iç acısı... Dağlar taşlar kazılmadık yer kalmadı. Bodrum beyaz beton duvarlarla kuşatıldı, nefesi kesildi. Onca insan kendi evlerini yaparken Bodrum'u yok etti!"

Sorduğum sorunun cevabı buradaydı: Bugün Bodrum'da görkemli "deli" aramaya gerek yok! Sen-ben-o-biz-siz-onlar binlerce deli dört mevsim gezip duruyoruz bu kentin sokaklarında... Eskilerden tek farkımız: Onların zararı sadece kendilerineydi. ◀

BRİÇ

ŞİAR YALÇIN

1148 - Cız!

	♠ 93 ♥ ARD4 ♦ ARD ♣ ARD6	
♠ 4 ♥ V1072 ♦ 9762 ♣ V983	K B D G	♠ DV10875 ♥ 93 ♦ 1084 ♣ 107
	♠ AR62 ♥ 865 ♦ V53 ♣ 542	

Doğu	Güney	Batı	Kuzey
2 Pik	Pas	Pas	3 Pik
Pas	3 SA	Pas	6 SA...

Batı pik dörtlüsünü çıkar. Sıra sizde.

Cevap: Tabiî geçen hafta verdiğimiz ipuçundan faydalanarak yerden üçlüyü koymadan önce uzun uzun düşündünüz ve onu oynamamak için pek bir sebep görmediğiniz halde yine de ne olur ne olmaz diye dokuzluyu oynadınız. Öyle mi? Öyleyse çok iyi ettiniz, çünkü üçlüyü oynasaydınız batardınız. Sebebini de ben söylemeyeceğim, siz bulacaksınız. Şimdi gelelim oyunumuza.

Batı onluyu koydu ve ruayla aldınız. Bağışlamanız doğru olmaz, çünkü Doğu pike devam ederek yerle olan tek komünikasyonunuzu keser. Şimdi sıra yuvarlak renklerden birini (trefl veya kör) denemeye geldi. Diyelim treflleri denediniz. Bu rengin 3-3 olduğu anlaşılırsa sorununuz kalmaz.

(i) Eğer treflleri **Doğu** kesiyorsa, AR körünüzü çekin. Körler 5-1 ise (veya 6-0), bir kör bağışlayın; değilse üçüncü metr körü de çekin ve son körle eli Batıya verin. (2 Pikle açmış olan Doğunun dört de trefli olduğuna göre dört körü olamaz.) Böylece eli Doğuya geçirmeden hesabı düzeltmiş olur ve ilerde Doğuyu pik-trefl skuizine getirirsiniz. Arife tarif ne gerek. Zaten az olan yerimizi diyagramlarla doldurmayalım.

(ii) **Batı** beş (veya altı) trefl ile başlamışsa, iki büyük treflden sonra küçük bir trefl oynayarak eli Batıya verin ve yine -körler 3-3 devöğilse- (i) şıkkında olduğu gibi Doğuyu bu defa Pik-kör skuizine getirmeyi umun.

(iii) Batı dört trefl ile başlamışsa (diyagramda olduğu gibi), iki metr kör çektikten sonra karo oynayın. Bu, ellerin sayımını tamamlar. Körler 3-3 ise hepsini çekip kontratınızı yapın. Doğunun dört körü varsa (bunu ikinci metr karonuzu çektiğinizde anlayacaksınızdır), bir trefl bağışlayın ve Doğuyu yine pik-kör skuizine getirin. Batının dört körü varsa (diyagramda olduğu gibi), yerin son karosunu çektiğinizde Doğunun elinde sadece pik kalmış olacaktır. Yerin son pikini (muhafaza ettiğiniz o değerli üçlüyü) oynayın ve eli Doğuya bağışlayın. Zorunlu pik dönüşü üzerine Batı körle trefl arasında sıkışır!

Şimdi ilk elde dokuzluyu oynamazsanız başınıza neler geleceğini gördünüz mü?

Batının dört körü ve BEŞ trefli olsaydı oyunu yapabilir miydiniz?

1149 - Şampiyonluğunuzu gösterin

♠ 743
♥ 953
♦ R103
♣ AD72

K
B D
G

♠ ARV109862
♥ 2
♦ A8
♣ V4

Doğu	Güney	Batı	Kuzey
1 SA (15-17)	Kontr	2 Kör	Kontr
Pas	4 Pik	Pas	5 Trefl
Pas	6 Pik...		

Kuzeyin kontru opsiyoneldir ve vasat valörler (8-10 puan) göstermeyi amaçlar. 5 Trefl ise biraz iyimser bir cue-biddir. Pik tutuşu (kuvvetli sanzatu açışından sonra 4 Pike sıçrayan bir ortağın pikleri herhalde çok iyi olmalıdır: Onun için üç küçük pik iyi bir destek sayılır) artı trefl kontrolü ve muhtemelen onörleri (ilk turdaki kontruna göre). Güney de bu kanguru arttırmasını 6 Pike sıçrayarak bitirdi!

Batı kör altılısını çıktı ve Doğu asla alıp kör damını döndü. Sıra sizde.

Cevap: Tabiî şöyle düşündünüz: Kör ruası besbelli Batıdadır, yoksa Doğu ne asla alır ne de damı dönerdi. Ama kör ruası Batıda olunca trefl ruasının mutlaka Doğuda olması lazımdır; ve trefl ruasından başka karonun dam ve valesi ve pik damı da Doğuda olmalıdır ki 1 SA açışı için gerekli asgari 15 puanı tamamlansın! Demek ki trefl empası tutmayacaktır. Ama ne gam! Kör damına çakın, kozları bitirin, trefl asını çekin (Viyana darbesi), karo asıyla ele dönün ve bütün kozlarınızı çekerek Doğuyu karo-trefl skuzine getirin. Ama ne o? Şimdiye kadar ne trefl ruası ne de bir karo onörü düştü! Ve Doğu son eli karo damıyla aldı. Meğer trefl ruası Batıda ve KÖR RUASI DOĞUDA imiş!!! Size de, Doğunun harika savunmasına da "tahsin, hezar tahsin."

İşte Doğunun eli:
♠ D5 ♥ ARDV ♦ DV7 ♣ 10863.

1150 - Yüzde yüz

♠ RV98
♥ DV10982
♦ ---
♣ A92

K
B D
G

♠ AD1042
♥ AR
♦ A98432
♣ ---

Batı karo çıkar ve Doğu uyar. Her dağılıma ve her savunmaya karşı 7 Pik yapmak için nasıl oynamanız gerekir? Doğunun ilk karoya uyduğunu söylememiş olsaydık Karoya çakmanız gerekirdi ("sure trick problem" söz konusu olduğuna göre). Şimdi çakmayabilirsiniz, veya yine çakarsınız??? ◀

ARMAĞANLI BULMACA

SEDAT YAŞAYAN

SOLDAN SAĞA

1- Fotoğrafta gördüğünüz ünlü oyun yazarımız... Güney Anadolu'daki konar-göçer Türkmenler arasında göç kervanını yöneten genç kıza verilen ad.

2- Ukrayna'nın başkenti... "Üç Yirmi Dört Saat", "Jaguar", "Pay Kavgası", "Kurtlar", "Üç Kadın" gibi roman ve öykü kitaplarıyla tanınmış günümüz Türk kadın yazarı... Birleşmiş Milletler Örgütü'nün İngilizce simgesi.

3- Şiiler'in Kerbela olayıyla ilgili olarak genellikle Muharrem ayında düzenledikleri yas niteliğindeki seyirlik oyun... İpliklerin boyanmak istenmeyen bölümlerinin ağaç kabukları, yapraklar ya da balmumuyla sarılarak boyaya batırılması yoluyla uygulanan bir tür boyama tekniği... Yalnız iki kenarı koşut olan dörtgen... Hile.

4- Eskiden Hindistan'da yerli oda hizmetçilerine verilen ad... Çok sayıda alıcıya karşılık az sayıda satıcının bulunduğu piyasa sistemi... Bir nota... Bedenin yaşama gücü.

5- Mahalli... Eski Kıbrıs'ın kuvvet tanrısı... Uzun tüylü bir süs köpeği... Duvar örülürken büyük taşların arasına konan ufak taşlar.

6- Üzerinde yazıt ya da kabartmalar bulunan dikilitaş... Sağlam ve sert taş... İtalya'nın en uzun ırmağı... Mozambik'in başkenti.

7- Eski dilde tuz... Meksika'da büyük bir uygarlık kurmuş olan eski halk... Hava ve gaz akımları oluşturmakta kullanılan aygıt.

8- Japon lirik dramı... Duvar içinde bırakılan oyuk bölüm... Üye... Eski Mısır'da güneş tanrısı... Bir tür yünlü kumaş.

9- Alışkı... "Varolmanın Dayanılmaz Hafifliği", "Şaka", "Gülüşün ve Unutuşun Kitabı", "Ayrılık Valsi" gibi yapıtları dilimize de çevrilmiş ünlü Çek asıllı yazar... Nikelin simgesi.

10- Bilgiçlik taslayan... Sanat öğreticisi... Hiçbir koşula bağlı olmayan, istediği gibi davranabilen.

11- Tırnak boyası... Çekinme, razı olmama... "Rindler meclisinde cânâ bir acep nam eyledik/ Mescidin kandilini meyhaneye --- eyledik" (IV. Murat)... Gözleri görmeyen... Yılanbalığına benzer, eti lezzetli bir balık.

12- Bir nota... iriyarı, kırıcı, asık yüzlü ve sert kimse... Zambia'nın başkenti.

13- Lantan elementinin simgesi... Bir ucu sivri, ince ve uzun çubuk... Hindistan'da Sihler'in sözcülüğünü yapan siyasal parti... Kimi hastalıkları tedavi amacıyla bir bez üzerine yayılıp vücudun türlü yerlerine konulan eczalı parça.

14- Eski dilde düğün ziyafeti... Yedi Uyurlar'ın (Ashab-ı Kehf) köpeği... Belirli bir hizmeti başarabilecek güçteki en küçük askeri birlik.

15- Hamurun fırına verilmeden önce dinlenmesi için üzerinde bekletildiği tahta... Utanması sıkılması olmayan... Bir nota.

16- Oyunda kazanılan her parti... Afrika'da yaşayan bir antilop... Aziz Nesin'in bir romanı.

17- Ürün daha tarladayken, yetiştiği zaman teslim edilmek üzere önceden pey verilerek yapılan satış... Briçte sanzatunun kısa yazılışı... Osmanlı devletinin Trablus ve Bingazi'deki hurma ve zeytin ağaçlarıyla kuyulardan aldığı vergi.

18- Geminin en geniş yeri... Bir deniz yolculuğunda geminin ya da yükünün gördüğü zarar.

19- Halk dilinde babanın kız kardeşine verilen ad... Leylak rengi, açık mor... Bir oda ya da mekâna açılan, duvar ya da çitlerle çevrili girinti.

20- 1880'lerde Arjantin'de ortaya çıkan salon dansı... Hıristiyan... Bir soru sözü.

YUKARIDAN AŞAĞIYA

1- 1935 yılında doğmuş, Türkiye ve ABD üniversitelerinde profesörlük yapmış, kuramsal kimya, kuvantum kimyası ve moleküler biyoloji alanlarındaki çalışmalarıyla uluslararası bir ün kazanmış Türk kimyacısı... Camide namaza kalkmak için okunan ezan.

2- "Hak söyleyen evvel dahi menfûr idi gerçi/ Hainlere amma ki --- yeni çıktı" (Ziya Paşa)... Bestelenmiş her tür şiire Batı'da verilen ad... Atların ayaklarında görülen ve rahat yürümelerini önleyen bir hastalık.

3- Kurumuş saplarından mobilya yapılan bambu türü... Orta Anadolu'da bir göl... Üç telli ve perdesiz Japon lavtası.

4- Bankada hesabı olanlara gönderilen ödeme ya da çekme mektubu... Arpa, buğday ve benzerlerinin kalburdan geçirilmiş bölümü... Hayat arkadaşı... Tasavvuf ve tekke müziğinde bir form.

5- Senaryosunu Yılmaz Güney'in yazdığı ve Şerif Gören'in yönettiği, 1982 Cannes Film Şenliği'nde "Altın Palmiye" ödülünü kazanan film... Bir soru eki... Lityumun simgesi... Yapma, etme... Dürülerek boru biçimi verilmiş deri ya da kâğıt tomar.

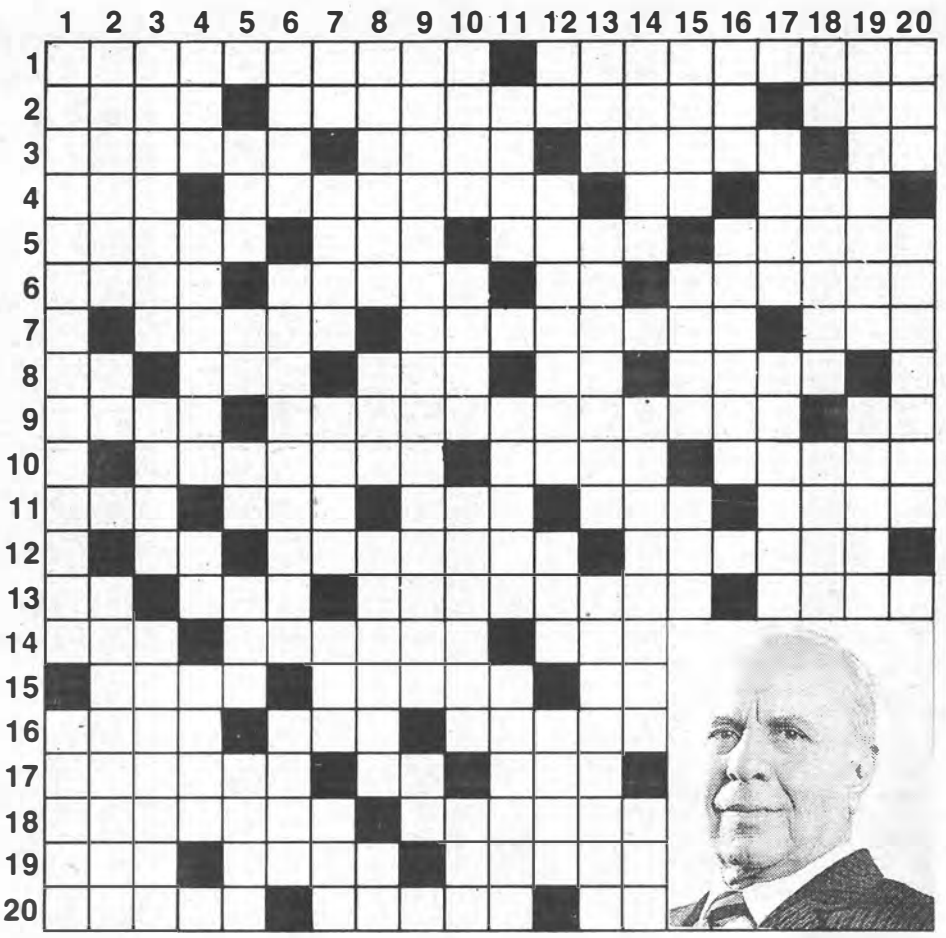

İsim:.....
Adres:.....
.....

6- Sermaye kuruluşlarında ortakların ödenmemiş sermayeyi tamamlamaya çağrılması... İlk önemli Türk balesinin adı... Araba üzerine gerilerek içine saman ya da tahıl doldurulan büyük kıl çuval.

7- Tavlada bir sayı... Köşe, kenar, uç... Az sözle çok şey anlatma... "Bigânelerin kahrını görmüş değiliz/ --- ettiğimiz nafiledir ağyare" (Yahya Kemal)... Asya'da bir ırmak.

8- Çabuk eriyip dağılan... İngiltere'de çok sevilen bir bira çeşidi... Tarsus yakınlarında, dinlence yeri olarak kullanılan ünlü yayla... Bir spor takımının gözde oyuncusu.

9- Çağdaş Yunan edebiyatının en önemli adlarından biri olup dilimize de çevrilen "Zorba", "Günaha Son Çağrı", "İspanya: Yaşasın Ölüm" gibi romanlarıyla tanınmış Yunanlı yazar... Uzaklık işareti.

10- Yol yöntem... Namaz çağrısı... Osmanlılar'da önceleri halktan yalnız olağanüstü durumlarda, sonraları ise sürekli olarak toplanan vergi... Arap abecesinde bir harf.

11- Uzun omuz atkısı... Çöllerde ya da deniz kıyılarında rüzgârların yığdığı kum tepesi... Şiirlerinde doğayı, doğup büyüdüğü yerlere özlemini ve toplumsal bozuklukları anlatmış, "Posoflu" lakabıyla da anılan Türk halk şairi.

12- Aktinyum elementinin simgesi... Bütün dünyaya yayılmış küçük yaprak böceği... Dinsel tören ve kuralları... Sert, katı.

13- Romanya'nın para birimi... Aşevi... Bir gaz ya da sıvı içindeki moleküllerin, derişikliğin fazla olduğu bölgeden az olduğu bölgeye doğru akması.

14- Hitit mitolojisinde gökyüzü krallığının ilk yöneticisi... Bir yere çağrılmadan, birdenbire girmek... "Selâm" anlamında Latince sözcük.

15- Bir zekâ oyunu... Ördeğe benzer bir su kuşu... Sarp bölgede kurulmuş Kafkas dağ köylerine verilen ad.

16- Felsefede, bir durumdan başka bir duruma geçmeye verilen ad... Zimbabwe'nin başkenti.

17- Çok bükümlü iplikle dokunmuş bir çeşit ince kumaş... Dil devriminin ilk yıllarında belediye başkanına verilen ad.

18- Lütesyum elementinin simgesi... Osmanlılar'da kapıkulu askerlerine ve kimi görevlilere üç ayda bir verilen ücret... Bovling oyununda, devrilmeye çalışılan şişe biçimindeki on tahtaya verilen ad.

19- Eski İran dininde aşk ve bereket tanrıçası... Geçimsizlik, anlaşmazlık.

20- Branş... İskambilde ikiliden altılıya kadar olan kâğıtlara verilen ad. ◀

17.07.1994 tarihli bulmacayı doğru yanıtlayarak çekiliş sonucu kitap kazananlar:

__ADANA'DAN:__ Necmettin Öztürk, Muzaffer Çetinkaya, Baran Dursun __ANKARA'DAN:__ Ercan Saatçiler, Alev Sevilen, Çağlar Akarsu __AYDIN'DAN:__ Kerim Özbekler __BURSA'DAN:__ Ahmet Ufuk Aktan, İsmet Çiçek __ESKİŞEHİR'DEN:__ Sami Coşkun __İZMİT'TEN:__ Gülsüm Ann, Ali Baba __İSTANBUL'DAN:__ Z. Tomris Şahin, Osman Erdemli, İnci Utkan __İZMİR'DEN:__ Hayati Külekçioğlu __KAYSERİ'DEN:__ Osman Kayısı, Yusuf Alper Kılıç __KIRKLARELİ'DEN:__ Tuncay Mesoğlu, Ekmel Hakkı Yalçın __MANİSA'DAN:__ Aytaç İşeren __MUĞLA'DAN:__ Yaşar Koç __SİVAS'TAN:__ Hüseyin Demir __TEKİRDAĞ'DAN:__ Ünal Altuğ, Şafak Aydın.

Uluslararası Af Örgütü ile Observer gazetesinin ortaklaşa düzenlediği kısa öykü yarışmasında birinciliği alan **Georgia Corrick**'in **'8401 Numara'** adlı öyküsünü yayımlıyoruz:

Batılılar bize mektup yazmasın

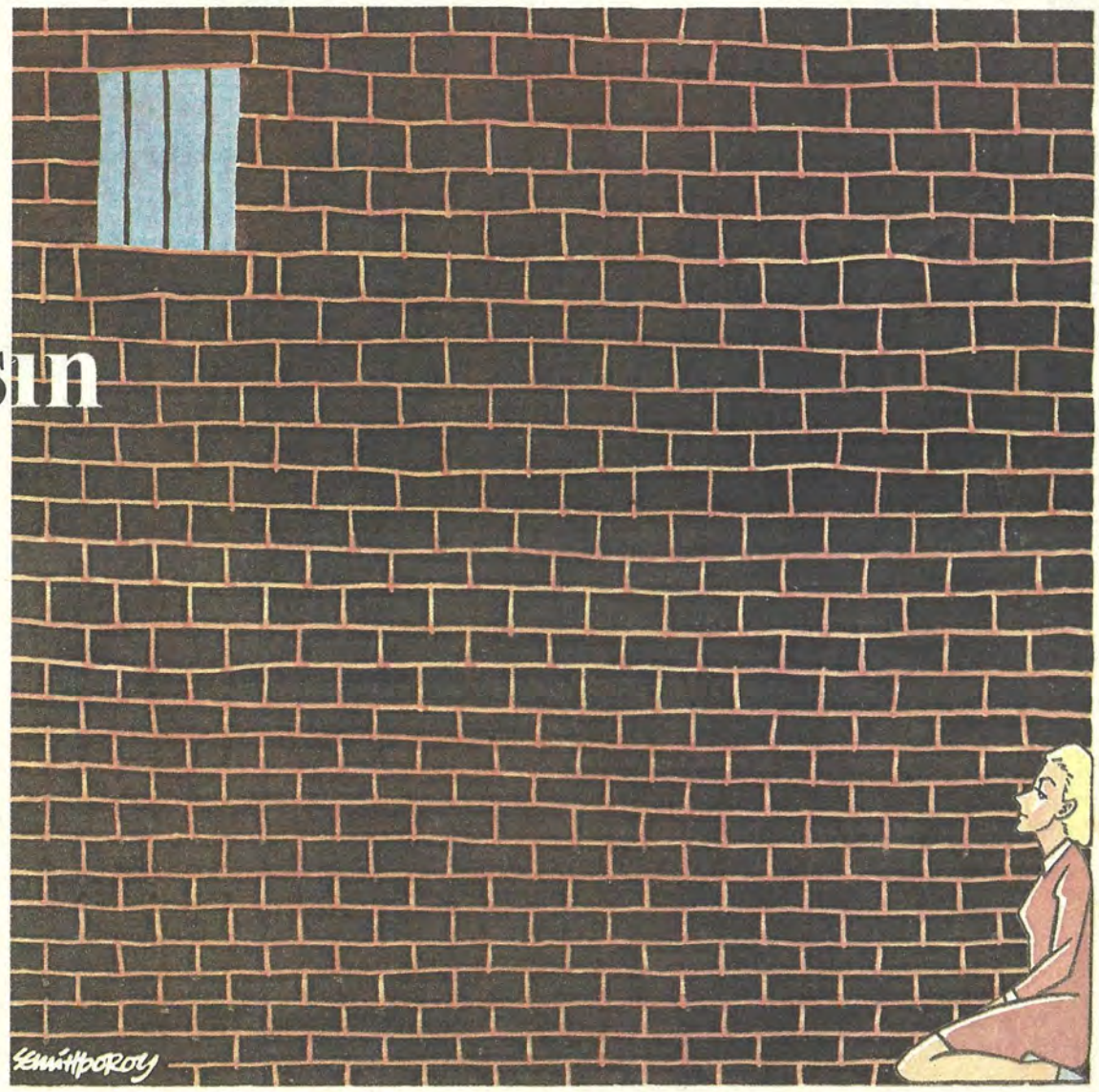

Batılı dostlarınıza söyleyin... Kocam ölünce, emeklilik maaşı ödememek için bu işi bana verdiler. Kocam, bağlı olduğu alay geçit resmi yaparken göstericiler tarafından öldürülmüştü. Bu iş tam bana göre. Gerçi, komşularım beni görünce kafalarını çeviriyorlar, görmemezlikten geliyorlar. Ama olsun; bir bardak süt veya bir parça ekmek için kapımı çalıyorlar ya bu bana yetiyor. Komşularım bu gibi durumlarda ne iş yaptığımı unutmuş görünüyorlar.

Tabi ki böylesi işlerine geliyor. Ancak konuşmaya başlayınca veya sıkıntılardan söz açınca ne söyleyeceklerini şaşırıp kekelemeye başlıyorlar. Herkesle birlikte aynı saatte evden çıkıp onlarla fabrikaya gidiyormuşum gibi yapıyorum. Ama fabrikaya gitmeyip hapishanenin demir kapısındaki askere giriş kartımı gösterip içeri giriyorum. 12 yıldır buradayım ve mevsimlerle birlikte değişen kokuları bile ayırt edebilecek duruma geldim; sıcak havalarda dışkı kokusu, yağmurlu mevsimlerde çürüyen yaprak kokusu, bir mahkum idam edildiğinde bütün bu kokuları bastıran barut ve yanık yağ kokusu. Ve daima hücrelere tıkılmış insanların vücut kokusu. Siz 8401 numaralı mahkumu mu merak ettiniz? Bu kızın da diğerlerinden pek bir farkı yok.

Batılılar onun gibileri azize haline getirirler, biliyorum. Ama pek çoğu sıradan insanlardır. Bu küçük kentte mahkumlarla aramda bir şöyle ya da böyle bir bağ olduğunu keşfettim. Bu kız, bir arkadaşımın yanında çalışan birinin kuzeni; evimin yakınlarındaki pazarda meyve satıp geçimini sağlıyordu. Olaylar başlamadan önce okula gidiyordu. Onu hücreye soktukları zaman, o da diğerleri gibi hepimize tepeden bakıyordu. İçeri atılmasına yol açan davasının haklılığına o denli inanıyordu ki, ne yaparsak yapalım onu dize getiremiyeceğimizden yüzde yüz emindi.

Bu kıza benziyen mahkumlar kendilerini bizlerden o denli farklı ve üstün görürler ki, onların bizim gözümüzde ne denli sinir bozucu ve sıradan oldukları akıllarına bile gelmez. Size daha önce de söylemiştim. Bu benim işim. İçeri her atılandan etkilenmiyorum artık. Yukarıdan gelen emirleri uygulamaktan başka bir şey yapamam zaten.

Mahkumların pek çoğu hücreye girer girmez, devrim türkülerine başlar. Ancak bu birkaç saat devam eder. 8401 ise demokrasi ve zafer marşları söyledi. Anlaşılan bu marşlardan hiçbiri 8401'e, zafere giden yolda ilerlerken ayaklar altında ezilebileceğini öğretmemişti. Oysa, o aptal değildi. Bu çoşkulu hali diğerlerinden daha kısa sürdü. Derken avukatını, ailesini ve özgürlüğünü istediğini haykırarak kapıyı yumruklamaya başladı. Bizim görevimiz mahkumların bu şekilde bağırmalarına engel olmak. Eğer yüksek sesle konuşmalarına izin verirsek, bir süre sonra birbirlerine seslenip kaçma planları yapmaya başlarlar. Zaten gardiyanlar 600 kişinin hep bir ağızdan aynı anda kendilerine hakaret yağdırmasından pek hoşlanmazlar. Bunları ne şekilde olursa olsun susturmak zorundayız. Tabii ki bu işten hoşlandığımı söyleyemem ama bir hapishaneyi yönetmek bambaşka bir iş.

Bir müddet sonra bütün mahkumlar onurlarını bir kenara atıp yalvarmaya başlar. Bu aşamada ne kadar yüce bir dava uğruna savaştıklarını anlatmaktan vazgeçerler. Ailelerini isterler, temiz giysi isterler, hepsinden öte daha geniş bir hücre, ışık ve temiz hava isterler. Bu isteklerini yerine getirmeniz için yalvarırlar, ne isterseniz yapacaklarını söylerler. Şaşırdınız değil mi? Ben size söylüyorum, bunlar da herkes gibi eninde sonunda insan. Başka ne yapmalarını beklerdiniz?

Hapishane koşulları içinde tanıdığınız hiçbir siyasi suçluyu sevemezsiniz hatta onaylıyamazsınız. Pek çoğu bir deri bir kemik haline gelmiştir, her tarafları çürümüştür ve pis kokarlar. Hücre kapısını açan herkesin ayaklarına kapanırlar. Zaten hücreler o denli küçüktür ki, başka seçenek de yoktur. Kanımca mahkumlar bir iki aylık hücre hapsinden sonra haklı olduklarını artık düşünmez. 8401 kızgın da görünmüyordu. Başına gelenlere inanmak istemiyor gibi bir hali vardı. Kendisini burada haksız yere nasıl tutarlardı? Bu ancak başka insanların başına gelebilecek türden bir felaketti.

O zamanlar "Düşünce suçlusu" diye bir kavramdan haberimiz yoktu. Dolayısıyla bu mahkumlar kendilerini nasıl tanımlayacakalarını bilemediklerinden savunmalarında aciz kalırlardı. Mahkumlar bir süre sonra anlamlı sözcüklerden vazgeçer. Bir kelimeyi dillerine dolayıp harflerin yerini değiştirerek yeni, ancak anlamsız sözcükler türetirler. Hücre duvarlarındaki tuğlaların herbirinin üzerinde tuğlaları yapan ustanın adı kazınmış ise, bu ismin içindeki harfleri evirip çevirip yeni sözcükler üretip, bunları dillerine dolarlar. Böylece 8401'in mahkumiyeti sürdü, benim de görevim eskisi gibi devam etti. Duyduğuma göre onun ile ilgili mektuplar geliyormuş. Ben hiçbirini görmedim.

Hepsi Bakan'a gidiyormuş. Zaten işin politik yönü beni hiçbir zaman ilgilendirmez. Bu arada beni hapishanenin başka bir kanadına tayin ettiler ve 8401'i özgürlüğüne kavuşuncaya dek bir daha görmedim. En küçük oğlum bir ara benim nerede çalıştığımı unutarak insan hakları örgütlerinin bu kızla ilgili büyük bir başarı kazandığını söyledi durdu. Sonra yaptığım işi hatırlayarak çenesini kapattı. Sanırım, arkadaşlarıyla birlikte bu başarıyı kutladılar. Bunda kutlanacak ne var? Hükümet bu kızı tutuklu bulundurmaktan duyacağı utancı, kızın ilerde açabileceği belalardan daha önemli bulduğu için serbest bırakmıştır. İşte bu kadar. 8401'in de bunu kutladığını sanmıyorum. Zaten o kız gidip yerine başka biri gelmişti. Sonunda kime mi benzemişti? Herhalde yine 8401'e. Özgürlük kızı yalnızca şaşırttı, sanki ilk kez gün ışığına çıkıyormuşcasına gözlerini kamaştırdı. Kulağıma geldiğine göre dışarı çıktığında, özgürlüğün daha büyük bir hapishaneye girmek gibi bir şey olduğunu söylemiş. Dışarıda da her sabah saat 4'de gardiyanların vardiya değiştirdiği saatte uyanıyormuş.

Ayrıca bulunduğu odaya aniden, habersizce girilince ürküyormuş. Yeraltı harekatında çalışmaya yeniden başlamış. Bunların ne kadarı doğru, ne kadarı yanlış bilmiyorum. Bu insanlar yaşadıklarından hiç ders almıyorlar. Her zaman en sonunda hep hükümetin kazandığını anlamıyorlar mı? Hapishanede kızın kaldığı hücrenin boş kaldığını mı sanıyorsunuz. İki gün bile dolmadan yerine birisi geldi. Ve bir de bana bakın: Başka çocukların benim kızımla oynamalarına izin verilmemesinden hoşnut muyum sanıyorsunuz? Ama artık biliyorum; eğer onların kurallarına uyarsanız, güvencede olursunuz. Sağlam bir işim var ve parası da iyi. Peki kıza ne oldu dersiniz? Etraf bu ve bunun gibilerle dolu. Bilin ki pek çoğu çocukça hayaller peşinde. Değiştiremiyeceğiniz şeylere karşı gelmek aptallık. Örneğin gökteki ayı istemek gibi bir şey. Eğer onlara inansaydım, şimdi nerede olacaktım? Herhalde hücrenin öteki tarafında. Şimdi Batılı dostlarınıza şunları söylemenizi istiyorum. Onlar rahat ve konforlu evlerinde bilmedikleri konulara ilişkin mektuplar yazmaktan vazgeçsinler. Herhalde bunu kendi bilinçaltlarını rahatlatmak için yapıyorlar. Onlara hepimizin birer mahkum olduğumuzu söyleyin. ◀

Türkçesi: REYHAN OKSAY